8131

Jag.

III

~~Kresy wschodnie~~

Projekt Konstytucji R. P. Polskiej

1919

Konstytucja polska

Art. 2. Władza zwierzchnia w państwie należy do narodu. Organem narodu w zakresie ustawodawstwa jest Sejm, w zakresie władzy wykonawczej Prezydent Rzplitej a w zakresie wymiaru sprawiedliwości niezawisłe sądy.

ad Art. 2. Wniosek mniejszości: p. Paschalski oświadczył się za systemem jednoizbowym.

Projekt konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.
/Część I-sza obejmująca organizację władz/.

8

I. Państwo Polskie.

Art. 1. Państwo Polskie jest zjednoczoną, ~~niepodzielną~~ i niepodległą Rzecząpospolitą.

art. 2.

II. Władza Ustawodawcza.

Art. 3. Sejm składa się z dwóch Izb: z Izby Poselskiej i z Senatu.

Wniosek mniejszości: Władza zwierzchnia w Państwie należy do narodu. Naczelnym jej organem jest Sejm złożony z dwóch Izb: z Izby Poselskiej i z Senatu. /Bukowiecki, Wróblewski, Niedziałkowski, Swiętochowski, Stańczyński/.

~~Art. 4. Członkowie Sejmu są przedstawicielami narodu i nie mogą być krępowani żadnemi instrukcjami wyborców.~~

Art. 4. Izba Poselska składa się z posłów, wybranych w głosowaniu tajnem, bezpośredniem, równem i stosunkowem na 4 lata, licząc od dnia otwarcia Sejmu.

powszechnem

Art. 5. Wyborcą do Izby Poselskiej jest każdy obywatel państwa bez różnicy płci, który w dniu ogłoszenia wyborów w Dzienniku Praw Państwa skończył 21 lat.

Art. 6. Wyborcy powinni być mieszkańcami tego obwodu głosowania, w którym głosują, przynajmniej od przedednia zarządzenia wyborów.

Dzień ogłoszenia wyborów w Dzienniku Praw Państwa uważa się

za dzień zarządzenia wyborów.

Art. 7. Wojskowi wszystkich stopni i wszystkich rodzajów broni w służbie czynnej nie biorą udziału w głosowaniu.

Art. 8. Prawa wyborczego nie mają osoby sądownie pozbawione praw obywatelskich.

Art. 9. Prawo głosowania winno być wykonywane osobiście.

Art. 10. Wybieralni do Izby Poselskiej są wszyscy obywatele Państwa bez różnicy płci, posiadający czynne prawo wyborcze, niezależnie od miejsca zamieszkania, jak również wojskowi.

Art. 11. Liczebny skład Senatu odpowiadać winien połowie ogólnej liczby posłów.

Art. 12. Trzy czwarte ogólnej liczby ~~3/4~~ senatorów wybierają delegaci rad najwyższych związków komunalnych na 9 lat od dnia otwarcia Sejmu, czwartą ~~1/4~~ część wybiera Senat na ten sam czas z pośród mężów, którzy położyli poważne zasługi dla narodu.

Art. 13. Senatorem zostać może tylko osoba mająca obywatelstwo polskie i co najmniej 40 lat wieku.

Art. 17. Ordynacja wyborcza określi bliżej skład i sposób wyborów ~~Senatu~~ ~~Sejmu~~ obu izb sejmowych.

Trzy czwarte ogólnej liczby ~~3/4~~ senatorów wybierane są w głosowaniu tajnem, bezpośredniem równem, powszechnem i stosunkowem na 9 lat od dnia otwarcia Sejmu. Czwartą ~~1/4~~ część senatorów wybiera Senat na ten sam czas z pośród mężów, którzy położyli poważne zasługi dla narodu.

~~Trzy czwarte ogólnej liczby~~ Wybory ~~3/4~~ senatorów odbywają się na tych samych zasadach, jak wybory do Izby poselskiej /Koskowski, Cybichowski, Niedziałkowski, Wróblewski, Maliniak. Za wnioskiem większości oświadczyli się: Rostworowski, Horwat, Starzyński, Swieżyński, Bukowiecki, Bobrzyński/.

uwagi 1 a 2.

Art. 9. Prawo głosowania ~~powin~~-no być wykonywane osobiście.

~~Art.~~

Art. 12. Trzy czwarte części ogólnej liczby senatorów wybierają Sejmiki wojewódzkie i Rada miasta Warszawy na lat 9 od dnia otwarcia Sejmu. Czwartą część wybiera Senat na ten sam czas z pośród mężów którzy położyli poważne zasługi dla narodu.

(Wnp. Kochowskiego, Głąbińskiego, Malinowskiego, Niedziałkowskiego i Grabowskiego)

~~ad 12. Wniosek mniejszości: Trzy czwarte części ogólnej liczby senatorów wybierane są w głosowaniu tajnem, powszechnem i stosunkowem na 9 lat od dnia otwarcia Sejmu. Wybory odbywają się na opisanych zasadach jak wybory do Izby poselskiej. Czwartą część wybiera Senat na ten sam czas z pośród mężów, którzy położyli poważne zasługi dla narodu.~~

x) i kobiet?
"mowa osób" ??

Art. 17. Ordynacya wyborcza określi bliżej skład i sposób wyboru obu Izb sejmowych.

Art. 18. Nikt nie może być jednocześnie posłem i senatorem.

4

Senatorem zostać może ~~tylko~~ jedynie osoba, mająca ~~obywatelstwo polskie i 40 lat~~ wieku.

14 Art. ~~16~~ 15. Co 3 lata ustępuje ~~3-cia~~ trzecia część senatorów.

Senatorów ustępujących oznacza za pierwszym i drugim razem los, wyciągnięty przez Marszałka Senatu na ostatniem publicznem posiedzeniu.

15 Art. ~~17~~ 16. Urzędnicy Państwowi władz administracyjnych, skarbowych i sądowych nie mogą być wybrani do Sejmu w tych okręgach wyborczych, na które rozciąga się ich działalność służbowa.

Przepis ten nie dotyczy urzędników cywilnych oraz wojskowych ~~[illegible]~~ urzędujących we władzach centralnych.

16. Art. ~~18~~ 17. Płatni urzędnicy państwowi oraz wojskowi z chwilą wyborów na posła lub senatora zostają zwolnieni na czas trwania mandatu ze swych czynności służbowych i nie otrzymują za ten czas poborów, związanych z ich urzędem.

Przepis ten nie dotyczy Ministrów, ~~Podsekretarzy Stanu~~ i Profesorów wyższych uczelni. Profesorowie wyższych uczelni nie potrzebują urlopu, ani zezwolenia władzy przełożonej ~~dla~~ na branie udziału w pracach sejmowych.

~~art. 17~~

~~18 Art. 19. Nikt nie może zasiadać w Izbie Poselskiej i w Senacie w ciągu tej samej sesji.~~

19 Art. ~~22~~. Każda z Izb wybiera Marszałka i jego zastępców.

20. Art. ~~23~~. Ważność wyborów sprawdzają Izby. O ważności wyborów zaprotesto-

wanych według przepisów ordynacji wyborczej, rozstrzyga jednak najwyższy trybunał administracyjny.

Art. 21.

Art. 22. Członkowie Sejmu nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za głosowanie w Izbie; za przemówienia i za oświadczenia w Izbie ~~oraz~~ ~~przy~~ wykonywaniu mandatu, odpowiadają przed swoją Izbą.

Jeżeli członek Sejmu ~~poseł~~ oświadczeniem swojem w Izbie naruszył prawa osoby prywatnej, może być przez nią pociągnięty do odpowiedzialności sądowej, lecz władza sądowa powinna uzyskać na to zezwolenie Izby.

Art. 23. Od dnia, w którym ukaże się w Dzienniku Praw Państwa reskrypt prezydenta Rzeczypospolitej, zwołujący Sejm, aż do dnia, w którym zostanie urzędownie ogłoszone zamknięcie sesji przez prezydenta Rzeczypospolitej, członkowie Sejmu nie mogą być pociągani do odpowiedzialności karnej lub policyjno-karnej ani też pozbawiani wolności bez uprzedniej zgody właściwej Izby Sejmowej, ~~o ile nie~~ będą schwytani na gorącym uczynku. W tym wypadku właściwa władza sądowa jest obowiązana zawiadomić natychmiast Marszałka ~~odpowiedniej~~ Izby Sejmowej o aresztowaniu w celu uzyskania zezwolenia Izby na areszt lub dalsze postępowanie karne lub policyjno karne. Izba może zażądać bezzwłocznego uwolnienia aresztowanego.

Jeżeli w okresie czasu pomiędzy

Art. 21. Członkowie Sejmu są przedstawicielami całego narodu i nie mogą być krępowani żadnemi instrukcyami wyborczemi.

ad art. 26 ustęp 2. Wniosek mniejszości p. Maliniaka: Sejm zbiera się w pierwszą środę listopada każdego roku na sesję zwyczajną trwającą co najmniej cztery miesiące, jeśli go Prezydent wcześniej nie zwoła. Nadto może Prezydent . . .

sesjami członek sejmu zostanie aresztowany lub przeciw niemu wdrożone postępowanie karne lub policyjno-karne, właściwa władza sądowa z chwilą pojawienia się reskryptu Prezydenta Rzeczypospolitej, zwołującego Sejm, powinna zawiadomić o aresztowaniu ~~posła~~ członka Sejmu lub postępowaniu przeciw niemu Marszałka odpowiedniej Izby w celu uzyskania jej zezwolenia na areszt lub dalsze postępowanie.

Art. 24. Członkowie Sejmu otrzymują wynagrodzenie.

Art. 25. Członek Sejmu nie może kupować ani dzierżawić dóbr państwowych lub przyjmować robót rządowych, nie może otrzymywać żadnej od rządu koncesji ~~na zakładanie banku, na budowę kolei, kanałów oraz na prowadzenie innych przedsiębiorstw komunikacyjnych~~; nie może być odpowiedzialnym redaktorem. Członkom Sejmu nie wolno zabiegać u władz państwowych w żadnej ~~sprawie o osobiste dla siebie materjalne korzyści~~ prywatnej sprawie na rzecz osób prywatnych.

Art. 26. Prezydent Rzplitej zwołuje, otwiera, odracza i zamyka Sejm, równocześnie Izbę poselską i Senat.

Prezydent jest obowiązany zwołać Sejm corocznie najpóźniej w listopadzie ~~na sesję zwyczajną trwającą~~ conajmniej 4 miesiące, nadto może Sejm zwołać w każdym czasie na sesję nadzwyczajną, a powinien to uczynić na żądanie trzeciej części członków jednej z Izb.

Odroczenie wymaga zgody Sejmu, jeżeli ma być w ciągu tej samej sesji zwy-

czajnej powtórzone lub jeżeli przerwa ma trwać dłużej niż 30 dni.

Sesja trwa od dnia zebrania się Sejmu aż do dnia zamknięcia go przez Prezydenta Rzplitej.

Art. 27. Prezydent Rzplitej ~~na wniosek Rady Ministrów~~ może rozwiązać Senat za zgodą większości 2/3 ogółu posłów, a Izbę poselską za zgodą większości 2/3 ogółu Senatorów.

Wybory odbędą się w ciągu 90 dni od chwili rozwiązania, a Sejm zbierze się w ciągu 10 dni od dokonania wyborów.

Art. 28. Członkowie Sejmu mogą wykonywać prawo głosowania w Izbie nie inaczej, jak osobiście.

Art. 29. Posiedzenia każdej z Izb są publiczne. Wszelako na żądanie Marszałka lub jego zastępcy lub przedstawiciela Rządu lub 25 członków Izby, każda Izba może ogłosić posiedzenie za tajne na mocy uchwały powziętej po wydaleniu publiczności.

Art. 30. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za sprawozdanie z publicznego posiedzenia Izby zgodne z prawdą.

Art. 31. Izby obradują każda oddzielnie, a uchwały każdej Izby zapadają zwykłą większością głosów przy obecności conajmniej trzeciej części ogólnej liczby członków. ~~Wszelako~~ Zmiana konstytucji może być uchwalona tylko w obecności połowy ogółu członków

między 3 a 4.

~~ad art. 31 ustęp 1 wniosek mniejszości pp. Horwata, Księżakowskiego, Kozłowskiego i Radwanowskiego: Izby obradują każda oddzielnie a uchwały każdej Izby zapadają zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej czwartej części ogólnej liczby członków.~~

Art. 32. Prawo poczatkowania ustaw służy Rządowi i każdej Izbie. Rząd powinien uzyskać na wniesienie projektu do Izby zgodę Prezydenta Rzpltej.

Art. 33. Każda ustawa wymaga zgodnej uchwały obu Izb.

Jeżeli uchwały Izb nie zgadzają się ze sobą, to projekt poddany jest ponownemu rozpoznaniu celem osiągnięcia zgody.

W wypadku ponownej niezgodności powołaną będzie komisya wzajemna, której członków w równej liczbie obiorą obie Izby a której wniosek przedstawiony będzie obydwom Izbom do uchwały.

Jeżeli i tym razem nie przyjdzie do zgodnej uchwały lub jeżeli projekt, uchwalony w jednej Izbie, przez drugą w całości odrzucony został, to projekt nie może być w ciągu tej samej sesji sejmowej ponownie rozpatrywany.

Art. 34. Jeżeli na następnej sesji sejmowej projekt uchwalony zostanie przez Izbę poselską a Senat większością 2/3 głosów zmieni go lub odrzuci, to projekt w ciągu tej samej sesji nie może być ponownie rozpoznawany. Jeżeli zaś odrzucenie lub zmiana projektu w Senacie przeszła większością mniejszą niż 2/3, Prezydent ~~[illegible]~~ Rzpltej uchwałę Izby poselskiej ogłasza jako ustawę, o ile nie skorzysta z prawa swego z art. 36 ~~[illegible]~~ wyżej tego.

Izby większością 2/3 głosujących.

Wniosek o zmianę konstytucji winien być podpisany conajmniej przez czwartą część ogółu członków Izby.

~~Art. XXXI. Sejm sprawuje władzę ustawodawczą.~~

~~Każda ustawa wymaga zgodnej uchwały obu Izb.~~

Art. XXXII. 32 ~~Prawo poczatkowania ustaw służy Rządowi i każdej Izbie. Rząd winien uzyskać na wniesienie projektu do Izby zgodę Prezydenta Rzplitej.~~

Art. XXXIII. 33 Projekt ustawy, uchwalony przez Izbę poselską, a odrzucony przez Senat, nie może być w tej samej sesji ponownie rozpoznawany.

W razie uchwalenia go w ciągu następnej sesji przez Izbę poselską, uważany będzie za uchwalony przez Sejm jeżeli Senat nie odrzuci go większością 2/3 głosów. Prawa Prezydenta, przewidziane w art.36, pozostają i w tym wypadku w mocy.

do pierwszego ustępu art. XXX

~~Wniosek mniejszości: uchwały każdej Izby zapadają zwykłą większością głosów przy obecności conajmniej czwartej części ogólnej liczby członków. /Horwat, Świętochowski, Koskowski, Rostworowski; za wnioskiem większości głosowali: Maliniak, Bukowiecki, Cybichowski, Niedziałkowski, Dobrzyński, Starzyński/.~~ Drugi ustęp art. XXX zgodnie przyjęty.

~~Wniosek mniejszości: w razie powtórnego odrzucenia projektu przez jedną Izbę większością 2/3 głosów, Izba, która go uchwaliła, może większością 2/3 głosów uchwalić poddanie go pod głosowanie ludowe. /Wróblewski, Niedziałkowski, Koskowski/.~~

L który sposób przeprowadzenia ustawa określi.

Art. 34. W wypadkach ponownej niezgodności Izb co do szczegółów projektu, powołana będzie Komisja rozjemcza, której członków wybiorą obie Izby w równej liczbie, a której wnioski przedłożone będą obydwom Izbom do ponownej uchwały.

Art. 35. Obie Izby mogą uchwalić, że projekt obszerny odesłany będzie do Komisji wspólnej a projekt przez nią opracowany przedstawiony każdej z Izb do przyjęcia w całości lub odrzucenia.

Art. 36. Projekt Ustawy, uchwalony przez Sejm, odesłany będzie do Prezydenta Rzplitej. Prezydent jest obowiązany ogłosić go w ciągu 30 dni lub zwrócić Sejmowi z podaniem powodów do ponownego rozpoznania, i to tej Izbie, która go pierwsza uchwaliła. Jeżeli go Sejm powtórnie większością 2/3 głosów bez zmian uchwali, Prezydent ogłosi go bezzwłocznie.

Termin 30 dni skraca się do dni trzech, jeśli Sejm uzna ogłoszenie ustawy za nagłe.

Art. 37. Ustawy są ogłaszane przez Prezydenta Rzplitej w Dzienniku Praw Państwa z powołaniem się na uchwałę Sejmu.

Dekrety Prezydenta Rzplitej, które normują stosunki prawne a są wydane z upoważnienia ustawy, powinny być również ogłoszone w tym dzienniku z podaniem przepisu, upoważniają -

9

cego do wydania tego rozporządzenia.

Art. 38. Ustawy wchodzą w życie w 15-ym dniu po wydaniu Numeru Dziennika Praw Państwa, w którym są ogłoszone, o ile same nie zawierają odmiennego postanowienia. Przepis ten dotyczy również roporządzeń Prezydenta Rzplitej ~~[illegible]~~ przewidzianych w poprzednim artykule.

Art. 39. Projekt budżetu powinien być uchwalony najpierw przez Izbę poselską.

~~Wniosek mniejszości: „projekt budżetu powinien [być] wniesiony najpierw do Izby poselskiej /Starzyński, Koskowski, Cybichowski/; za wnioskiem większości oświadczyli się: Niedziałkowski, Horwat, Święcyński, Świętochowski, Maliniak; skreślenia artykułu ze względu na zasadę równorzędności Izb żądali: Horwat, Bukowiecki, Maliniak, Wróblewski./~~

Bobrzyński

~~Art. XL. Sejm ustala corocznie budżet państwowy na rok następny.~~

Art. 40. Sejm ustala stan liczebny wojska.

Art. 41. Zaciągnięcie pożyczki państwowej, pozbycie, zamiana i obciążenie nieruchomego majątku państwowego, jako też przyjęcie gwarancji finansowej przez państwo nastąpić może tylko na mocy ustawy. (niezmienione)

Art. 42. Rząd przedstawi corocznie Sejmowi zamknięcie rachunków państwowych dla uzyskania absolutorjum.

Art. 43. Sejm wykonywa nadzór nad długami państwa według przepisów

oddzielnej ustawy.

ART. 44. ~~Krótkie zapytania /tekstu nie ustalono/.~~

~~Art. 45. Interpolacje /tekstu nie ustalono/.~~

Art. 46. Porządek sejmowania obu Izb określony będzie z zastosowaniem się do postanowień konstytucji w osobnej ustawie, która każdej z Izb pozostawi możność u[illegible]ia szczegółów jej dotyczących.

Art. 47. Dla opracowania względnie ocenienia projektów ustaw, opracowanych przez Rząd, lub przekazanych przez jedną z Izb sejmowych, utworzoną będzie Rada Stanu.

W skład jej wchodzić będą prezes, i wice-prezes ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ i urzędujący radcowie stanu, a nadto członkowie powołani czasowo do prac nad poszczególnemi projektami.

Osobna ustawa określi ~~bliżej~~ bliżej skład i tok czynności Rady Stanu.

III. Władza wykonawcza.

~~Art. 49. Prezydentem Rzplitej ~~i jego zastępcą~~ może być wybrany każdy obywatel polski, który ~~posiada obywatelstwo polskie,~~ ukończył 40 rok życia i posiada pełnię ~~wykonywania~~ praw cywilnych, obywatelskich i politycznych.~~

Art. 48. Prezydenta Rzplitej ~~i jego zastępcę~~ wybiera na lat 7 wy-

między 5 a 6

Art. 44. Każdy członek Sejmu za zgodą Marszałka może zwrócić się z krótkim ustnym pytaniem do Rządu. Odpowiedź ministra nie wywołuje rozpraw.

Art. 45. Członkowie Sejmu mogą wnosić interpelacye do ministrów tylko w porządku sygnowania określonym.

Ministrowie mają prawo nie udzielić odpowiedzi natychmiast, zapowiadając ją na termin określony, a także odmówić odpowiedzi z umotywowanem uzasadnieniem.

Po przeprowadzeniu dyskusji nad interpelacją lub odpowiedzią ministra Izba może uchwalić, że przyjmuje odpowiedź do wiadomości, lub że jej nie przyjmuje, albo wreszcie że przechodzi do porządku dziennego z podaniem powodów lub bez ich podania.

~~[illegible]~~ Uprawnieni do ~~przy~~ głosowania na elektorów mają wszyscy obywatele bez różnicy płci, którzy mają prawo wybierania posłów. Głosowanie jest równe, tajne i bezpośrednie. Wybory odbywają się w okręgach jednomandatowych zwykłą większością na skutek zarządzenia Prezydenta Rzplitej na trzy miesiące przed upływem siedmiolecia. Elektorem może być wybrany każdy wyborca.

wyłącznie w tym celu powołane Zgromadzenie Narodowe, złożone z elektorów w ilości podwójnej w stosunku do ustawowej liczby członków Izby poselskiej.

~~Uprawnieni do głosowania na elektorów są wszyscy obywatele bez różnicy płci, którzy mają prawo wybierania posłów. Wybory odbywają się w okręgach jednomandatowych zwykłą większością na skutek zarządzenia Prezydenta Rzplitej na 3 miesiące przed upływem 7-go lecia.~~

Gdyby zawakowały jednocześnie i urząd Prezydenta i urząd jego zastępcy, wybory elektorów zarządzi niezwłocznie Rada Ministrów, która aż do objęcia władzy przez Prezydenta sprawuje ~~w całej pełni~~ zastępczo władzę wykonawczą.

~~Prezydenta a także jego zastępcę wybiera~~ wybór odbywa się pod przewodnictwem pierwszego prezesa Sądu Najwyższego lub jego zastępcy ~~zgromadzenie narodowe~~ bez dyskusji w drodze głosowania tajnego ~~bezwzględną~~ zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy ogólnej liczby elektorów. Gdyby ponowne głosowanie nie dało ostatecznych wyników, przewodniczący zarządzi głosowanie ściślejsze między dwoma kandydatami, którzy w poprzedniem głosowaniu osiągnęli względnie największą ilość głosów.

Bliższe postanowienia o wybo-

rze elektorów i elekcji Prezydenta Rzplitej [illegible] określi osobna ustawa.

49. 50. 51. 52.

Art. 53. Prezydent Rzplitej sprawuje władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych m ministrów i podlegających im urzędników.

Art. 54. Każdy akt rządowy Prezydenta Rzplitej wymaga dla swej ważności podpisu [illegible] ministra. Przez podpisanie aktu minister bierze za niego odpowiedzialność.

Art. 55. Prezydent wydaje dla wykonania ustaw rozporządzenia, które powinny być zgodne z ustawami.

Nowa redakcja: Dla wykonania ustaw Prezydent Rzplitej, oraz ministrowie i władze im podlegające, każdy w ich zakresie działania, mają prawo wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy i zakazy i przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnić.

Art. 56. Prezydent Rzplitej mianuje i odwołuje Prezesa Ministrów, na jego wniosek mianuje i odwołuje innych ministrów, a na wniosek ministrów obsadza wszystkie urzędy cywilne i wojskowe, wyjąwszy wypadki przewidziane w ustawach.

Art. 57. Prezydent Rzplitej rozporządza siłą zbrojną państwa i jest jej naczelnym wodzem.

58. Akty Prezydenta, które wydaje w charakterze naczelnego wodza, nie wymagają podpisu ministra.

Art. 49. Jeżeli prezydent Rzplitej nie może sprawować swojego urzędu, zastępuje go Marszałek Senatu, wchodząc we wszelkie jego prawa i obowiązki. Przewodnictwo Senatu obejmuje przez ten czas zastępca marszałka.

Art. 50. W razie opróżnienia urzędu prezydenta Rzplitej w skutek śmierci, dymisji lub innej przyczyny, zastępca jego zarządzi bezzwłocznie wybór elektorów i zwoła Zgromadzenie Narodowe celem wybrania prezydenta Rzplitej na lat siedem.

Art. 51. Jeżeli prezydent Rzplitej przez trzy miesiące nie sprawuje swego urzędu, zastępca jego zwoła bezzwłocznie Sejm i podda jego uchwale, czy urząd prezydenta uznać należy za opróżniony. Uchwała uznająca urząd za opróżniony zapaść może zgodnie w obu Izbach, w każdej zwykłą większością.

Art. 52. Prezydentem Rzplitej może być wybrany każdy obywatel polski, który ukończył 40 rok życia i posiada pełnię praw cywilnych, obywatelskich i politycznych.

Art. 55. Prezydent Rzplitej ma prawo celem wykonania ustaw wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy i zakazy i przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnić.

Takież prawo w swoim zakresie działania mają ministrowie i władze im podległe.

Art. 59. Prezydentowi Rzplitej służy prawo łaski.

Art. 60. Prezydent Rzplitej reprezentuje państwo na zewnątrz, przyjmuje reprezentantów dyplomatycznych państw obcych i wysyła reprezentantów dyplomatycznych Rzplitej do państw obcych.

Art. 61. Prezydent Rzplitej zawiera umowy z innemi państwami i podaje je do wiadomości Sejmu. Wszelako umowy handlowe i celne oraz umowy, które trwale obciążają pod względem finansowym państwo, albo zawierają przepisy prawne obowiązujące obywateli albo sprowadzają zmianę granic państwa, również przyjmuje wymagają uprzedniej zgody Sejmu.

Art. 62. Prezydent Rzplitej jest władny wypowiedzieć wojnę jedynie za uprzednią zgodą sejmu.

Wniosek mniejszości: Prezydent Rzplitej jest władny wypowiedzieć wojnę i zawrzeć pokój jedynie za uprzednią zgodą sejmu /Dybichowski, Rostworowski, Swiętochowski, Wróblewski, Koskowski; za wnioskiem większości oświadczyli się: Bobrzyński, Swieżyński, Chrzanowski, Bukowiecki, Starzyński, Niedziałkowski/.

Art. 63. Za czynności urzędowe Prezydent Rzplitej nie jest odpowiedzialny ani politycznie, ani cywilnie.

Za zbrodnie i występki Prezydent może być pociągnięty do odpowiedzialności wyłącznie przez ~~Izbę poselską~~ *Sejm zgodną* uchwałą ~~dwóch trzecich ogółu posłów a zatwierdzony przez Senat.~~ *obu izb, powziętą w każdej większością głosów.*

Z chwilą postawienia w stan oskarżenia xxxxxxxxxxx Prezydent jest zawieszony w urzędowaniu.

Bliższe postanowienia określi osobna ustawa.

~~Wniosek mniejszości: W tym wypadku postawić go może w stan oskarżenia każda z Izb większością dwóch trzecich głosów. Sprawę rozpatruje wówczas Sąd Najwyższy. [handwritten: Trybunał Stanu] /Wróblewski, Świętochowski,~~ ~~Bukowiecki~~ ~~Makowski, Świeżyński; przeciw głosowali: Bobrzyński, Kozłowski, Niedziałkowski, Cybichowski, Chrzanowski, Starzyński/.~~

Art. *65.* Prezydent Rzplitej otrzymuje według przepisów oddzielnej ustawy uposażenie, ~~które dla niego nie może~~ ~~[illegible]~~ *Ustawa zmieniająca to uposażenie wchodzi w życie dopiero po najbliższych wyborach Prezydenta.*

Art. *66.* Podczas sprawowania swych funkcji Prezydent Rzplitej nie może piastowaćżadnego innego urzędu, ani należeć do składu Sejmu.

Art. *67.* xxxxxxxx *prezes* ministrów i wszyscy ministrowie tworzą Radę Ministrów, która występuje na zewnątrz jednolicie.

Art. *68.* Jeżeli ~~[illegible]~~ *urząd* Ministra *sprawuje* tymczasowy kierownik ministerstwa, wszelkie przepisy o stanowisku ministra odnoszą się także do niego.

Art. *69.* Ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo

między 7 a 8

Sprawy rozpatruje wiernie i ~~[illegible]~~ wyrok ~~[illegible]~~ wydaje Trybunał Stanu złożony ~~[illegible]~~ z pierwszego prezesa najwyższego sądu cywilnego i karnego i jego zastępcy, prezesa najwyższego Trybunału administracyjnego i jego zastępcy i prezesa Rady Stanu i jego zastępcy.

(Urzędujący)

Art. 64. Zastępca prezydenta Rzplitej odpowiada tak samo jak prezydent Rzplitej ~~[illegible]~~

brać udział w posiedzeniach Izb Sejmowych i przemawiać również poza koleją mówców, zapisanych do głosu.

W głosowaniach mogą brać udział tylko, o ile są członkami Izby.

Na żądanie Izby minister winien się stawić osobiście dla wysłuchania jej oświadczeń lub udzielenia wyjaśnień.

Art.LXVI. Ministrowie odpowiadają przed Izbami za ogólny kierunek polityki rządu solidarnie, a każdy oddzielnie za swe czyny osobiste.

Art.LXVII. Ministrowie są odpowiedzialni, każdy w swoim zakresie działania, za zgodność z konstytucją i ustawami wszelkich aktów rządowych presydenta Rzplitej, aktów rządowych własnych oraz za legalny tok podległych im gałęzi administracji.

Każda Izba może większością 3/5 głosów postawić ministra w stan oskarżenia przed trybunałem stanu za wszystkie powyższe akty rządowe, przez które minister dopuścił się bądź to czynnie, bądź to przez zaniechanie ~~naruszenia konstytucji lub jakiejkolwiek ustawy~~ umyślnie, lub przez ciężkie zaniedbanie.

naruszenia konstytucji lub jakichkolwiek innej ustawy

Ścignanie innych czynów i zaniechań ministra, zakazanych przez ustawy karne należy do sądów zwykłych, jeżeli jednak okaże się, że te czyny pozostają w związku z aktami

rządowemi ministra, za które wdrożono postępowanie przed trybunałem stanu, sprawa przechodzi w całości przed ten trybunał.

Art. 70. Ministrowie nie mogą piastować żadnego innego urzędu, ani się oddawać jakimkolwiek innym zajęciom zarobkowym.

Art. 71. Organizacja władz administracyjnych na obszarze Rzplitej opierać się będzie na następujących zasadach:

1/Gminy połączone będą w powiaty, a powiaty w [redacted] /województwa/ i do tego podziału zastosowana będzie organizacja wszystkich władz państwowych i ciał samorządnych;

2/Zarówno [redacted] /województwa/ jak [redacted] i gminy będą posiadały własne reprezentacje [redacted] w ramach określonych przez ustawy państwowe;

3/Wybory do rad gminnych odbywać się będą według tych samych zasad, jak wybory do Izby poselskiej. [redacted] Wybory do wyższych ciał samorządnych odbywać się będą pośrednio przez niższe ciała samorządne;

4/[redacted]

5/W organach administracji państwowej

/Sejmik wojewódzki, rada gminna/ uchwalające samodzielnie

Tęż samą reprezentację może ustawa przyznać także powiatom.

Prawo wyborcze będzie jednak związane z dłuższem zamieszkaniem w gminie.

między 8 a 9

4) Zwierzchność gminna oprócz wykonywania uchwał rady gminnej będzie sprawować zadania administracji państwowej powierzone gminie.

5) Uchwały wyższych ciał samorządowych, z wyjątkiem miast omówionych w ustępie 7), wykonywane będą przez właściwe urzędy państwowe.

~~Zwierzchności~~.

7) Większe miasta mogą na mocy statutów nadanych im ustawą otrzymać zakres samorząd. oraz zakres działania ~~powiatu~~ władz powiatowych i podlegać wprost władzy wojewódzkiej; ~~miasto~~ Warszawa zaś stanowisko województwa.

zapewnione będzie w granicach określonych ustawami współdziałanie czynnika obywatelskiego z czynnikiem urzędniczym;

6/ Przeprowadzona będzie zasada decentralizacji w administracji państwowej, a tok instancji będzie tak urządzony, aby od postanowienia władzy administracyjnej odwołanie dopuszczone było w zasadzie tylko do jednej, bezpośrednio wyższej instancji.

V. IV. Sądownictwo.

Art. 72. Wyroki i orzeczenia sądowe są wydawane w imieniu Rzplitej Polskiej.

Art. 73. Organizacja i zakres działania wszelkich sądów, nie wyłączając wojskowych, powinny być określone w drodze ustawodawczej.

Art. 74. Sędziowie są mianowani stale przez Prezydenta Rzplitej, o ile odpowiednia ustawa nie zawiera odmiennego postanowienia.

Urząd sędziowski może objąć tylko osoba, odpowiadająca warunkom, przez prawo wymaganym.

Art. 75. Sędziowie są w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości niezawiśli i podlegają tylko ustawom.

Sędzia może być złożony z urzędu tylko w wypadkach ustawowo przewidzianych. Władza przełożona może sędziego zawiesić w urzędowaniu tylko przy równoczesnym przekazaniu sprawy.

...właściwemu sądowi. Sędzia może być przeniesiony na inne miejsce lub w stan spoczynku wbrew swojej woli jedynie mocą orzeczenia sądowego i tylko w wypadkach i trybem ustawowo przewidzianym. Zastrzeżenia te nie dotyczą wypadków, kiedy przeniesienie sędziego na inne miejsce lub w stan spoczynku jest potrzebne na skutek zmian w organizacji sądów lub ich okręgów.

Art. 76. Sądy nie mają prawa badania ważności ustaw, należycie ogłoszonych, ~~ani~~ jak również dekretów Prezydenta należycie ogłoszonych.

Wniosek mniejszości: „Sądy nie mają prawa badania ważności ustaw, należycie ogłoszonych, ani ~~rozporządzeń~~ dekretów prezydenta Rzplitej, należycie ogłoszonych." /Bukowiecki, Chrzanowski, Cybichowski, [illegible]/

Art. 77. Rozprawy przed sądem orzekającym zarówno w sprawach cywilnych, jak karnych powinny być ustne i jawne. Wyjątki od tej zasady powinny być przewidziane w ustawach.

Art. 78. Będzie ~~ustanowiony~~ jeden Sąd Najwyższy dla spraw sądowych, cywilnych i karnych.

Art. 79. Będzie ustanowiony Najwyższy Trybunał Administracyjny dla rozstrzygania sporów z prawa publicznego. Kompetencje tego trybunału oraz kompetencję i organizację sądownictwa administracyjnego niższych stopni określi osobna ustawa, z uwzględnieniem art. 20 Konstytucji.

75.

między 9 a 10

Art. . O ile postanowienia
niniejszej konstytucji nie wchodzą
same przez się w życie, nastąpi
bliższe przeprowadzenie zasad
w niej zawartych w drodze usta-
wodawstwa i w tych przypadkach,
w których konstytucja o wydaniu
osobnej ustawy nie wspomina

Art. 80. Spory kompetencyjne pomiędzy Sądem Najwyższym i Najwyższym Trybunałem Administracyjnym będzie rozstrzygał Sąd kompetencyjny, złożony z członków obu sądów pod przewodnictwem Marszałka Senatu lub jego zastępcy.

VI. POSTANOWIENIA PRZECHODNIE.

Art. Postanowienia tej konstytucji w ciągu ~~pierwszego roku~~ dwóch lat po ustaleniu granic Rzeczypospolitej Polskiej mogą być zmienione przy obecności połowy ogółu członków każdej z Izb zwykłą większością głosów.

Art. Bliższe przeprowadzenie zasad, w tej konstytucji zawartych, nastąpi w drodze ustawodawstwa, w tych przypadkach, w których konstytucja o wydaniu osobnej ustawy nie wspomina.

-----ooo0ooo-----

Część druga projektu konstytucji obejmie rozdział V o prawach i obowiązkach obywateli.

V. Prawa i obowiązki obywateli.

Art.81. Warunki nabycia i utraty obywatelstwa polskiego będą określone przez osobną ustawę,przyczem dla Polaków będących obywatelami innych państw,ustanowione będą szczególne ułatwienia.

Art.82. Wszyscy obywatele są równi w obliczu prawa. Nie będzie przywilejów rodowych ani stanowych. Nikt z powodu swojego urodzenia nie może być w prawach swoich upośledzony.

Art. 83. Urzędy publiczne są w równej mierze dostępne dla wszystkich obywateli, którzy czynią zadość warunkom uzyskania danego urzędu, przewidzianym w ustawie.

Art.84. Nikt nie może być pozbawiony swego właściwego sądu. Sądy wyjątkowe są dopuszczalne tylko w wypadkach, oznaczonych ustawami, wydanemi przed popełnieniem przestępstwa.

Art.85. Wolność osobista obywateli poręcza się. Ograniczenie wolności , zwłaszcza aresztowanie i rewizja osobista, jest dopuszczalne tylko w wypadkach, ustawowo przewidzianych i w sposób, przepisany przez ustawę.

Art.86. Ściganie obywatela i wymierzanie kary jest dopuszczalne tylko na zasadzie już istniejącej ustawy. Śmierć cywilna i kara wywołania nie może być wyrzeczona.

Art.87. Własność jest nietykalna. Wywłaszczenie całkowite lub częściowe powinno być uzasadnione użytecznością publiczną, może nastąpić tylko w wypadkach i w sposób przez ustawę wskazany i wymaga wypłaty słusznego odszkodowania.

Art.88. Mieszkanie obywatela jest nietykalne. Wkroczenie do mieszkania, rewizja

domowa i zajęcie papierów i ruchomości może nastąpić tylko w wypadkach ustawą przewidzianych, przy ścisłem zachowaniu postępowania ustawowo przepisanego.

Art.89. Każdy obywatel ma wolność obrania miejsca pobytu i zamieszkania w państwie, nabywania i pozbywania nieruchomości i ruchomości oraz przenoszenia swej ruchomości dokąd zechce. Wyjątki od tej zasady powinny być przewidziane w ustawach.

Art.90. Obywatelom służy wolność wychodźtwa; ograniczenia jej może wprowadzić tylko ustawa.

Art.91. Wolność wyboru zawodu i zarobkowania może być ograniczona tylko w drodze ustawodawczej.

Art.92. Każdy obywatel może swobodnie wyrażać swe myśli w słowie, w druku piśmie i w formie obrazowej, o ile nie przekracza granic ustawą zakreślonych. Prasa może być poddana tylko przewidzianym w ustawach ograniczeniom. Cenzura uprzednia nie może być ustanowiona. Zaprowadzenie systemu koncesyjnego co do wydawania druków jest również niedopuszczalne. Debit pocztowy nie może być odjęty przez władzę wykonawczą drukom, wydawanym w granicach państwa.

Art. 93. Tajemnica korespondencji może być naruszoną jedynie w wypadkach ustawą przewidzianych.

Art. 94. Obywatele mają prawo zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń. Wykonywanie tych praw określą oddzielne ustawy.

Art.95. Obywatele mają prawo wnosić petycje pojedyńczo i zbiorowo. Wszelako petycje pod nazwą zbiorową mogą być wnoszone tylko przez prawnie uznane stowarzyszenia i korporacje.

Art.96. Każdy obywatel ma prawo do pielęgnowania swej narodowości, do używania swego języka oraz do pobierania w niem nauki, co ustawy bliżej określą.

Prawa mniejszości narodowych w ciałach samorządnych oraz prawo ich do znoszenia się z władzami państwa w języku własnym będą zabezpieczone w ustawach, przy uznaniu języka polskiego jako języka państwowego.

Art. 97. Wolność wyznania poręcza się. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych. Wolności wyznania nie wolno używać w sposób, naruszający ustawy.

Art. 98. Żaden obywatel z powodu swojego wyznania nie może być pozbawiony praw, służących innym obywatelom.

Nikt nie może uchylać się od pełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych.

Art. 99. Każdy kościół i związek religijny przez państwo uznany, ma prawo urządzania zbiorowych i publicznych nabożeństw, może prowadzić samodzielnie swe sprawy wewnętrzne, może zarządzać i rozporządzać swym majątkiem, pozostaje w posiadaniu i używaniu swych fundacji i funduszów oraz zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Wszelako żaden kościół ani związek religijny nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Art.100. Stosunek kościoła katolickiego do państwa będzie określony w ustawach na podstawie porozumienia ze Stolicą Apostolską, zaś stosunek innych kościołów i wyznań po wysłuchaniu uchwał ich reprezentacji .

Art.101. Członkowie wyznania prawnie nie uznanego nie mogą spełniać publicznie swoich czynności religijnych. W miejscach zamkniętych mogą je spełniać, o ile czynności te nie sprzeciwiają się prawu ani obyczajności.

Art.102. Badanie naukowe i ogłaszanie jego wyników jest wolne.

Art.103. Każdy odpowiadający wymaganiom przepisanym ustawą ma prawo nauczać i kierować szkołą oraz założyć szkołę lub zakład wychowawczy pod warunkami przewidzianemi ustawą.

Art.104. Nauka elementarna jest obowiązkowa i powszechna.

Art.105. Nauczanie w szkołach powszechnych, utrzymywanych przez skarb państwa i jednostki samorządne, powinno być bezpłatne.

Art.106. Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne, jak prywatne, podlegają nadzorowi władz państwowych.

Art.107. Kierownictwo nauk-i religji w szkołach spoczywa w rękach właściwego kościoła lub związku religijnego w zakresie zgodności z zasadami odpowiedniego wyznania.

Art.108. Wszyscy obywatele obowiązani są do służby wojskowej. Zwolnienia od tego obowiązku, rodzaj i sposób, porządek i czas trwania służby oraz wszelkie świadczenia na cele wojskowe określone będą w drodze ustawodawczej.

Art.109. Postanowienia art.85 i 88 do 95 o prawach obywatelskich stosują się do osób, należących do siły zbrojnej o tyle, o ile nie są w sprzeczności z ustawami wojskowemi i przepisami karności wojskowej.

Art.110. Praca zarobkowa znajduje się pod opieką państwa. Obowiązki państwa w tym względzie będą w ustawodawstwie socjalnem unormowane.

Art.111. ~~Urzędnik~~ Państwo obowiązany jest wynagrodzić obywatelom szkody, które mu wyrządził przez urzędnik państwowy cywilny lub wojskowy urzędowanie niezgodne z prawem lub obowiązkami służby.

Art.112. Dochodzenie sądowe przeciw urzędnikowi nie może być uzależnione od zgody jego władzy przełożonej.

Niezależnie od tego władza przełożona ma prawo rozstrzygać, czy urzędnik przekroczył swe atrybucje urzędowe lub zaniechał czynności urzędowej, do której był obowiązany.

Dwa ustępy

Art.113. Postanowienia art.85 i 88 do 95 o prawach obywateli mogą być zawieszono czasowo przez Radę Ministrów za zgodą Prezydenta Rzplitej Polskiej w miejscowościach, gdzieby takie zarządzenie było konieczne dla zachowania bezpieczeństwa publicznego.

Zawieszenie nastąpić może tylko podczas wojny albo gdy grozi natychmiastowy wybuch wojny, jako też w razie rozruchów wewnętrznych oraz w czasie, gdy odbywają się rozległe knowania, mające charakter zdrady stanu, lub zagrażające wogóle konstytucji albo osobistemu bezpieczeństwu mieszkańców.

Oddzielna ustawa o stanie wyjątkowym ustali przeprowadzenie tych zasad przez zwiększenie atrybucji władz cywilnych lub też ustanowienie władz wojskowych na miejsce cywilnych

Art.114. Obowiązki obywatela wobec państwa polegają na:

1/ przestrzeganiu obowiązującego prawa, chętnem spełnianiu jego nakazów i stosowaniu się do jego zakazów, nie czekając na przymus,

2/ poszanowaniu legalnej władzy i ułatwianiu jej zadań,

3/ sumiennem pełnieniu funkcji publicznych we władzach państwowych i samorządnych, do których jest powołany,

4/ ponoszeniu wszelkich ciężarów i świadczeń publicznych i oddawaniu Ojczyźnie uczciwie i sumiennie, co jej się należy.

5/ przestrzeganiu rzetelności w stosunku z władzami publicznemi,

6/ pełnieniu służby wojennej, a w potrzebie oddania krwi i życia za Ojczyznę.

VI. Postanowienia przechodnie.

Art.115. Postanowienia tej konstytucji w ciągu dwóch lat po ustaleniu granic Rzplitej Polskiej mogą być zmienione przy obecności połowy ogółu członków każdej z Izb zwykłą większością.

Art.116. O ile postanowienia niniejszej konstytucji nie wchodzą same przez się w życie, nastąpi bliższe przeprowadzenie zasad w niej zawartych w drodze ustawodawstwa i w tych przypadkach, w których konstytucja o wydaniu osobnej ustawy nie wspomina.

O B J A Ś N I E N I E   P R O J E K T U.

Do art. 3, 11, 12 i 13.

Jeden członek Ankiety, p. Paschalski, oświadczył się za systemem jednoizbowym. Wszyscy inni członkowie jej oświadczyli się za systemem dwuizbowym, gdyż:

a/ jest rzeczą konieczną, ażeby każda sprawa w Sejmie poddaną została ponownemu rozpatrzeniu przez inne ciało po pewnym upływie czasu, ażeby w ten sposób uniknąć łatwych pomyłek, niedokładności i zbyt pośpiesznych pod wpływem chwilowego nastroju powziętych decyzji. W interesie normalnego funkcjonowania Sejmu i rozważnego ustawodawstwa, system dwuizbowy koniecznym byłby nawet, gdyby obie Izby wychodzić miały z takich samych wyborów; pożądanem jest wreszcie, ażeby Sejm uchronić przed zbytecznym wpływem Rządu. System jednoizbowy istnieje tylko w małych państwach, jak Serbja lub Grecja, które dla nas wzorem być nie mogą.

b/ Zadanie swoje spełni Senat w wyższej mierze, jeżeli skład jego obmyślany będzie tak, że do niego wchodzić będą obywatele, którzy wiekiem swoim, doświadczeniem i rozwagą będą stanowić dopełnienie czynnika inicjatywy i rozmachu, jakim zazwyczaj jest Izba poselska.

Dlatego p. Ochimowski pragnął Senat mieć przedstawicielstwem interesów, p. Swiętochowski pragnął, aby członkowie Senatu wybierani byli przez instytucje publiczne, pochodzące z wyborów, które uzna za uprawnione do tej funkcji ordynacja wyborcza. P. Starzyński proponował, ażeby prawo wybierania członków Senatu przyznać także niektórym korporacjom prawno-politycznym na wzór Belgji i Francji, p. Rostworowski oświadczył się za połączeniem czynnika wyższego samorządu wojewódzkiego i miejskiego z zastępcami pewnych grup i interesów i wirylistów. Reszta członków Ankiety, podnosząc trudność takiej konstrukcji, wobec tego, że warstwy społeczne u nas nie są zorganizowane korporacyjnie, sądziła, że skoro Senat tak samo jak Izba poselska ma być reprezentacją narodu, to powinien wychodzić z powszechnych wyborów. Za wnioskiem tym stante concluso głosowali także p. Starzyński i Rostworowski.

Co do przeprowadzenia wyborów do Senatu, członkowie Ankiety podzielili się w zdaniu: pp. Koskowski, Cybichowski, Maliniak, Niedziałkowski i Wróblewski oświadczyli się za tem, aby wybory odbywały się na podstawie tego samego prawa wyborczego, jak do Izby poselskiej, z ograniczeniem jednak biernego prawa wyborczego do lat 40-tu i z ograniczeniem liczby członków Senatu do połowy członków Izby poselskiej. Dla pp. Bukowieckiego, Chrzanowskiego, Rostworowskiego, Horwata, Starzyńskiego, Swieżyńskiego i Bobrzyńskiego ograniczenia te, jakkolwiek się na nie zgadzają, nie spełniłyby jeszcze celu. Wybory do Senatu odbywać się powinny pośrednio przez najwyższe związki samorządne, jakiemi będą sejmiki w województwie. Ponieważ wybory do ciał samorządnych, zaczynając od gmin, opierają się na tych samych zasadach, jak wybory do Izby Poselskiej przeto Senat wyszedłby z takich samych wyborów, jak Izba poselska, tylko pośrednio, a ta pośredniość byłaby rękojmią, że do Senatu wejdą ludzie, którzy w życiu publicznem, samorządnem, nabyli już pewnego doświadczenia.

Uwzględnić też należy, że wybory do Senatu w najbardziej demokratycznych republikach, amerykańskiej i francuskiej są pośrednie, dokonują się przez legislatury poszczególnych stanów i przez rady generalne departamentów.

P. Koskowski, Chrzanowski, Ochimowski, Cybichowski, Niedziałkowski, Rostworowski, Horwat, Starzyński, Bukowiecki, Swieżyński i Bobrzyński oświadczyli się za tem, że w Senacie potrzebni są mężowie zasłużeni dla narodu na polach nauki i w zawodach publicznych, którzy w walkach partyjnych, nieodłącznych od wyborów, nie stawiają zazwyczaj swych kandydatur i nie osiągają mandatów, a których wiedzy i doświadczenia nie należałoby pomijać przy ustawodawstwie. Mogliby wejść do Senatu drogą kooptacji w liczbie 1/4 części składu Senatu, a nie zmieniliby demokratycznej podstawy tego składu, skoro o ich powołaniu decydowaliby członkowie Senatu, wychodzący z wyborów powszechnych i równych.

P. Maliniak proponował, aby członkowie rad najwyższych organizacji samorządnych byli opłacani, mając na uwadze doświadczenia praktyki wyborczej do Senatu francuskiego, które dowodzą, że honorowość urzędów samorządnych powoduje obsadzenie ich ludźmi

dobrze uposażonymi i zapewnia Senatowi zbyt konserwatywny charakter. Ankieta uważała, że przepis tak szczegółowy ~~nie~~ należy do ustawy o organizacji samorządu.

Ankieta jednomyślnie uznała potrzebę liczbę senatorów oznaczyć równą połowie liczby posłów, przychylając się do poglądu wielu praktyków parlamentarnych, że obniżenie liczby senatorów uwolni Senat od niebezpieczeństwa chwilowych nastrojów.

Oznaczając czas trwania urzędu senatorskiego na lat 9, Ankieta pragnęła umożliwić senatorom gruntowne obznajmienie się ze sprawami państwa i obowiązkami stanowiska senatorskiego, przytem miała na uwadze wzgląd, ażeby wybory do dwóch Izb nie odbywały się w tym samym czasie, gdyż uniemożliwiłoby to zróżniczkowanie ich składu pod względem ugrupowania.

Wprowadzając system odnawiania Senatu co trzy lata, w jednej trzeciej części jego składu, Ankieta pragnęła zapewnić Senatowi dobrodziejstwo ciągłości pracy i jednocześnie udzielić opinji publicznej możności wpływania w krótkich, bo tylko 3-letnich odstępach czasu na skład Senatu.

Do art. 20.

Sprawdzanie wyborów zaprotestowanych porucza Ankieta Trybunałowi Administracyjnemu ze względu na to:

a/ że czynność ta jest czysto sądowa, idzie tu bowiem o prawo obywatela sprawowania funkcji poselskiej,

b/ że izby, jako zgromadzenia polityczne, do orzekania w tej sprawie się nie nadają, że sprawdzanie wyborów zaprząta i mąci szkodliwie pierwszą sesję parlamentu i jest nieraz przedmiotem gorszących targów i kompromisów,

c/ że reformy w tym kierunku dokonywują się obecnie niemal wszędzie.

Do art. 26.

W toku obrad nad kwestją zwoływania Sejmu p. Maliniak proponował ściśle oznaczyć termin, w którym Sejm bez osobnego zwołania zbierałby się corocznie. Inni członkowie Ankiety wypowiedzieli się za przyznaniem Prezydentowi Rzeczypospolitej prawa zwołania Sejmu z tem ograniczeniem, że ma zwoływać Sejm corocznie na sesję jesienną, najpóźniej jednak w listo-

padzie. Wychodzili z założenia, że mogą zachodzić wypadki, w których opóźnienie terminu zwołania Sejmu na sesję jesienną aż do listopada byłoby pożądane ze względu na stan prac przygotowawczych Rządu w zakresie inicjatywy ustawodawczej lub ze względu na sytuację zewnętrzną państwa. Dlatego też pozostawienie Prezydentowi pewnej swobody przy oznaczeniu terminu zwołania Sejmu uważali za wskazane. Prawo mniejszości sejmowej zostało dostatecznie zagwarantowane przez przepis, stanowiący, że zwołania sesji nadzwyczajnej może żądać 1/3 członków każdej z Izb.

Do art. 31.

Pp. Horwat, Swiętochowski, Koskowski i Rostworowski byli zdania, że do kompletu Izby, potrzebnego do powzięcia uchwał, wystarcza obecność 1/4 części ogółu członków.

Do art. 34.

Gdy pomiędzy obu Izbami zgoda na projekt ustawy nie da się osiągnąć i Senat projekt większością 2/3 głosów odrzuca, pp. Wróblewski, Niedziałkowski i Koskowski proponują, aby projekt poddać pod głosowanie ludowe. Większość członków Ankiety do tego zdania się nie przychyliła, uważając, że takie głosowanie bezpośrednie ogółu obywateli nad daną ustawą możliwe jest w mniejszych państwach z ludnością, stojącą na jednolitem, a wysokim poziomie kultury i wyrobienia politycznego. U nas byłoby takie głosowanie trudnem do przeprowadzenia ze względu na wielką rozległość Państwa i liczbę jego ludności, a przedewszystkiem próbą przedwczesną, gdyż ludność ta, podzielona tak długo zaborami, znajduje się jeszcze na bardzo różnym poziomie oświaty i wyrobienia politycznego. W Szwajcarji referendum służyło najczęściej do odrzucania postępowych reform i podatków.

Do art. 35.

Polskę zjednoczoną z trzech zaborów czeka ogromne zadanie zastąpienia trzech czy czterech odrębnych kompleksów praw obowiązujących w tych zaborach jednolitem prawem polskiem we wszystkich jego rozlicznych gałęziach.

Zadanie to jest nagłe, bo od niego zależy zatarcie różnic dzielnicowych i spoistość narodu i państwa. Gdyby jednak

wszystkie te nowe ustawy uchwalane być miały przez Sejm w zwykłej drodze, przepisanej regulaminem ~~tajnym~~ Sejmu, t.j. przechodzić przez trzy czytania i szczegółową dyskusję w pełnej Izbie, to minęłyby pokolenia w Polsce i mimo wytężonej pracy Sejmu Polska nie miałaby polskiego prawa. Dlatego wydaje się konieczne umieścić postanowienia artykułu tego, które Sejmowi daje możność przekazania szczegółowej dyskusji mieszanej komisji obu Izb, a zastrzega obu Izbom możność przyjęcia en bloc lub odrzucenia projektu, uchwalonego w komisji.

Do art. 36.

P. Maliniak oświadczył się za przyznaniem Prezydentowi Rzplitej prawa veta, jakie posiada Prezydent Stanów Zjednoczonych.

Za zwiększeniem udziału Prezydenta w sprawowaniu władzy ustawodawczej przemawia przedewszystkiem okoliczność, że udział, projektowany przez większość Ankiety, wzorowany jest na Konstytucji francuskiej, we Francji zaś instytucja owego quasi-veto okazała się zupełnie nieżywotną. Swiadczy o tem okoliczność, że Prezydent francuski ani razu nie zrobił użytku z tej kompetencji, która dziś we Francji jest zupełnie obumarła. Taka ewolucja owej kompetencji tłomaczy się okolicznością, że Prezydent francuski obierany jest przez Izby, a więc zupełnie od nich zależy. Skoro jednak Ankieta wypowiedziała się za amerykańskim systemem obioru Prezydenta, to pożądane jest wyciągnięcie tej konsekwencji, które z uznania tego sytemu wynikają, a więc przedewszystkiem ustanowienie veto ustawodawczego Prezydenta na modłę amerykańską. W przeciwstawieniu do obumarłego quasi-veto Prezydenta francuskiego, veto Prezydenta amerykańskiego jest instytucją nader żywotną. W przeciągu stu lat /1789-1889/ prezydenci zastosowali 433 razy prawo veto przy 22,650 bilach. Częstość posługiwania się tą instytucją stale wzrasta. W przeciągu pierwszych 76 lat /1789-1865/ wspomnianego okresu były tylko 52 wypadki veto przy 11,136 bilach, zaś od roku 1865 - 1889, a więc w przeciągu ostatnich 24 lat było 387 veto przy mniejszej ilości bilów /10,623/. Do zdania p. Maliniaka Ankieta się nie przychyliła i wszyscy inni jej członkowie sądzili, że interes ustawodawstwa przez prawo, przy -

znania Prezydentowi w art. 36 jest dostatecznie zabezpieczone.

Do art. 37.

Ankieta rozróżnia dwa rodzaje rozporządzeń Prezydenta:

a/ jedne natury prawodawczej, określające stosunki prawne, których unormowanie Sejm specjalnym przepisem ustawy poruczy Prezydentowi Rzeczypospolitej. Zdarza się to w każdem ustawodawstwie dość często, mianowicie w tych przypadkach mniejszej wagi, w których ustawodawca przewiduje, że stosunki, a z niemi i przepisy muszą ulegać częstszej zmianie. Regulowanie takich stosunków pozostawia ustawa rozporządzeniu, które zastępuje ustawę i ma jej znaczenie;

b/ drugie - natury wykonawczej, które nie zastępują żadne ustawy, lecz konieczne są, ażeby ustawę wykonać i przeprowadzić. Prawo wydawania ich służy przedewszystkiem Prezydentowi Rzeczypospolitej, jako naczelnemu organowi władzy wykonawczej i mianowanym przez niego ministrom, ale bądź z jego upoważnienia, bądź na mocy postanowień ustaw o zakresie działania władz administracyjnych, prawo to służy każdej z tych władz w jej zakresie i o tem prawie wydawania rozporządzeń wykonawczych mowa jest w art. 53 projektu. Dla rozróżnienia tych dwóch rodzajów rozporządzeń Ankieta uchwaliła pierwsze z nich nazwać Dekretami Prezydenta Rzeczypospolitej. PP.Starzyński i Rostworowski żądali dodatku, że ustawy mają być ogłaszane przez Prezydenta Rzeczypospolitej z podpisem odpowiedzialnego ministra.

Większość Ankiety uważała, że ten dodatek jest zbyteczny, skoro według art. 54 każdy akt rządowy Prezydenta wymaga dla swej ważności podpisu odpowiedzialnego ministra.

Do art. 39.

Przy rozważaniu pytania, czy projekt budżetu ma być przedłożony Sejmowi w Izbie poselskiej i w niej uchwalony, a potem dopiero iść do Izby drugiej /jak to zastrzegają konstytucje niektórych państw/ podzieliły się zdania w Ankiecie. Byli za tem pp. Starzyński, Koskowski i Cybichowski. Natomiast pp. Horwat, Bukowiecki i Wróblewski sądzili, że takie uprzywilejowanie Iz-

by poselskiej w naszej konstytucji nie dałoby się usprawiedliwić, skoro Senat wychodzić ma także z wyborów i reprezentuje także ogół ludności. Wreszcie pp. Bobrzyński, Niedziałkowski, Ochimowski, Maliniak, Swieżyński i Swiętochowski oświadczyli się za tem, aby projekt budżetu przedkładany był równocześnie obu Izbom, aby każda z Izb miała czas przedyskutowania go w komisji i wykonania prawa kontroli administracji, która się z dyskusją budżetową szczegółowo łączy. Z powzięciem uchwały ostatecznej powinien jednak Senat zaczekać, aż uchwałę budżetową Izby poselskiej otrzyma.

Do art. 47.

Wielkie i trudne zadanie ustawodawcze, a zwłaszcza zadanie stworzenia polskiego prawa na miejsce praw rządów rozbiorowych wymaga instytucji, któraby się temu zadaniu oddała zawodowo. Wprawdzie każde ministerstwo zajmie się opracowaniem projektu praw, a nie mało zdziała w tym samym kierunku inicjatywa poselska, ale wszystkie te rozbieżne nieraz usiłowania nie dadzą rękojmi, że pomiędzy uchwalonemi ustawami panować będzie zgodność w treści i zgodność w poprawnej formie, którą ustawy nasze powinny się przecież odznaczać. Konieczną wydaje się przeto rzeczą, ażeby u nas pójść za przykładem innych państw, w których zadanie prawodawcze nie jest tak niezmierzone i stworzyć osobny organ pod utartą nazwą Rady Stanu, przygotowujący ustawy. Będzie to organ tylko doradczy dla Rządu i dla Sejmu, w miarę potrzeby organ, złożony ze znawców, którzy w różnych gałęziach prawodawstwa odznaczyli się czy to naukowo, czy praktycznie.

Do art. 48.

Przy określaniu sposobu wyboru prezydenta pp. Cybichowski i Koskowski oświadczyli się za wyborem przez Sejm, inni członkowie za tem, aby wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej dokonywał nie Sejm, lecz sam naród. Zródłem wszelkiej władzy Rzeczypospolitej, tak ustawodawczej, jak też wykonawczej jest sam naród, zaś Sejm i Prezydent Rzeczypospolitej są jego organami, słuszne więc, aby oba te organy miały ten sam początek. Wybór Prezydenta przez ludność zapewni także wybór męża powszechnie znanego przez naród, a więc odznaczającego się talentem, wolą i charak-

terem, podczas kiedy wybór z łona parlamentu, opanowanego walką stronnictw, pada często kompromisowo na osobistość z natury swej bierną i żadnemu ze stronnictw nie niebezpieczną.

Przy wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej należało uniknąć systemu stosunkowego, gdyż idzie tu o jednorazową decyzję, o wybór między osobami, przy którym zwykła większość powinna się zamanifestować. Większości tej należy wyraz ułatwić i dlatego Ankieta oświadczyła się za okręgami jednomandatowymi, w których oczywiście zwykła większość rozstrzyga.

Rozległość Państwa i wielka liczba jego ludności czyni rzeczą niemal niemożebną, ażeby ludność głosowała wprost na kandydatów na Prezydenta, zwłaszcza, gdyby przyszło do ściślejszych wyborów i wybór potrzeba było ponawiać. Dlatego za wzorem Ameryki Ankieta oświadczyła się za wyborem przez ludność elektorów, mających zebrać się razem i głosować na Prezydenta.

Pp. Rostworowski, Cybichowski i Maliniak oświadczyli się za utworzeniem osobnego urzędu Vice-Prezydenta Rzeczypospolitej i za wyborem vice-prezydenta przez Zgromadzenie Narodowe równocześnie z wyborem Prezydenta.

Do art. 62.

Przy rozstrzygnięciu pytania, czy Prezydent może zawrzeć pokój jedynie za uprzednią zgodą Sejmu, podzieliły się zdania w Ankiecie: pp. Cybichowski, Koskowski, Maliniak, Rostworowski, Swiętochowski i Wróblewski oświadczyli się za tem, uważając, że decyzja o zakończeniu wojny, a tem samem o warunkach pokoju powinna nastąpić za zgodą Sejmu przed zakończeniem wojny. PP. Bobrzyński, Bukowiecki, Chrzanowski, Niedziałkowski, Ochimowski, Starzyński i Swieżyński oświadczyli się przeciw temu, uważając takie ograniczenie Prezydenta w czasie wojny za niepraktyczne, licząc się z tem, że zatwierdzenie warunków pokoju zastrzeżone jest i tak Sejmowi w art. 58.

Do art. 64.

Pp. Rostworowski i Starzyński oświadczyli się za przyznaniem prawa oskarżania Prezydenta każdej z izb większością 2/3 głosów.

Do art. 71.

Ankieta uważała za rzecz konieczną, ażeby do konstytucji wcielić zasadnicze postanowienia o organizacji władz państwowych i o samorządzie. Postanowienia te w kilku punktach wywołały w Ankiecie dyskusję i wymagają wyjaśnienia.

Pytanie powstało przedewszystkiem, czy wskazaną jest organizacja władz państwowych i samorządu na większych obszarach, obejmujących szereg powiatów, na obszarach, które najlepiej nazwać województwami, a które odpowiadać mogą dawnym województwom z pewnemi korekturami. Ankieta na pytanie to odpowiedziała w obu kierunkach twierdząco.

Co do władz państwowych stwierdzić należy, że kierowanie stu lub więcej powiatami bezpośrednio przez ministerstwa jest prostem niepodobieństwem. Władzom powiatowym, którym niepodobna dodać całego szeregu fachowych referentów, nie można przyznać szerszego zakresu działania. Decyzja w zbyt wielu sprawach spoczywałaby więc w ministerstwach, sprowadziłoby to ich przeciążenie i odwiodłoby je od ich istotnego zadania inicjatywy i kontroli administracji. Władzę naczelną większych obszarów, jakiemi będą województwa, można natomiast wyposażyć w siły zawodowe tak, że można im powierzyć decyzję ostateczną w przeważnej liczbie szczegółowych praw administracyjnych i wyciągnąć wszystkie korzyści ze zbawiennej decentralizacji.

Tem więcej wydaje się więc wskazanem, aby obok władzy państwowej istniały w województwach także ciała, powstałe z wyborów, a uchwalające w zakresie szerokiego samorządu. Samorząd gminy jest z pewnością podstawą samorządu tylko lokalnego. Samorząd powiatu, chociażby powiat był dość wielki, byłby także lokalnym, nie sprostałby szerszym zadaniom samorządu prowincjonalnego, ani budowie drugorzędnych kolei, ani regulacji rzek, zalesieniu wydm, komasacji gruntów, ani zakładaniu większych szpitali, domów poprawy, wyższych zakładów naukowych i t.d. Brakłoby powiatowi do tego sił finansowych i sił inteligencji kierującej. Zadaniom takim sprostać może dopiero samorząd prowincjonalny, województwo i dlatego bez utworzenia sejmików wojewódz -

kich i wyposażenią ich w szeroki zakres działania o samorządzie w szerszym tego słowa znaczeniu nie byłoby mowy.

Przedstawiając sobie, że samorząd, przyznany sejmikom wojewódzkim, będzie bardzo rozległy, Ankieta wstrzymała się od określenia go w konstytucji, gdyż samorządowi temu nie chciała nadać cechy prawno-politycznej i z sejmików stwarzać ciał politycznych, konkurujących z Sejmem Rzeczypospolitej. Sejmiki nie mają żadnej samoistnej władzy ustawodawczej, lecz będą stanowić uchwały /lauda sejmikowe/ tylko w granicach kompetencji, pozostawionej im przez ustawy Rzeczypospolitej. Ustawy te będą ustawami ramowemi, które w każdej materji określą to, co jest podyktowane interesem Państwa i wspólności wszystkich ziem, a zresztę pozostawią sejmikowi. Ustawy te bez pytania się sejmików o zgodę będzie Sejm Rzeczypospolitej mógł zmieniać i zakres sejmików ścieśniać lub rozszerzać.

Tworząc organizmy wojewódzkie, można będzie dla każdego z nich znaleźć naturalne ognisko w większem mieście, w którem życie ekonomiczne i kulturalne w szerokim promieniu naokół się skupia. Leży też w interesie Państwa, ażeby ogniska te samodzielnej myśli, inicjatywy i działalności publicznej utrzymać i rozwijać, bo tylko w ten sposób zapewnia się Państwu potrzebny zasób sił samodzielnych i ożywczych.

Dzieląc Państwo na województwa, powiaty i gminy, Ankieta uznała za konieczne, ażeby tak województwa, jakoteż gminy otrzymały ciała reprezentacyjne i samorząd, gmina lokalny, województwa - szerszy, prowincjonalny z prawem uchwalania na cele samorządu własnych dochodów i wydatków. Natomiast kwestję, czy powiat ma otrzymać ciało reprezentacyjne i samorząd, Ankieta uchwaliła pozostawić w konstytucji otwartą. Rozstrzygnięcie tego pytania zależy od tego, jaką będzie gmina ? Jeżeli gmina będzie utworzona zbiorowa na szerszym obszarze, jeżeli będzie posiadała ilość sił inteligentnych i zasobów finansowych, ażeby sprostać szerokiemu samorządowi lokalnemu, to władza powiatowa mogłaby ograniczać się do tego, ażeby z udziałem czynników obywatelskich delegowanych przez gminy, nadzorować gospodarkę gminną i roz -

strzygać rekursy, wnoszone przeciw zarządzeniom władzy gminnej. Gdyby zaś każda osada zorganizowaną została w osobną gminę, i zadań publicznych, ekonomicznych i kulturalnych gminy oraz policji gminnej spełniać dobrze nie była w stanie, w takim razie trzebaby powiaty zorganizować samorządnie i przenieść na nie główne zadania gminy. Organizacja gminy przesądza więc o organizacji samorządnej powiatu.

Czy obszar terytorjalny, mający otrzymać stanowisko prowincji w administracji rządowej i w samorządzie, ma się nazywać ziemią, czy województwem, zdania w Ankiecie się podzieliły. Za nazwą "województwo" oświadczyli się pp. Bukowiecki, Chrzanowski, Horwat, Rostworowski, Starzyński, Swieżyński, Ochimowski i Niedziałkowski ze względu na to, że to jest nazwa historyczna polska prowincji samorządnej i że granice i nazwy dawnych województw mogłyby być utrzymane z pewnemi korekturami. Natomiast pp. Cybichowski, Koskowski, Maliniak, Swiętochowski, Wróblewski i Bobrzyński oświadczyli się za nazwą "ziemia", która również jest historyczną polską, bo w granicach niektórych województw, lub obok nich istniały "ziemie". Zdaniem tych członków Ankiety przeciw przyjęciu nazwy "województwo" przemawia to, że trudnoby urzędnika, stojącego na jego czele nazwać dziś wojewodą, skoro na wojnę nie prowadzi. Członkowie, którzy przemawiali za nazwą "województwo" oświadczyli jednak, że na czele województwa nie koniecznie stać musi wojewoda, lecz urzędnika, stojącego na czele województwa nazwaćby można inaczej.

Do art. 75.

P. Maliniak uczynił wniosek, aby ustawa oznaczyła wiek życia, do którego winien sędzia pełnić urząd sędziowski, gdy już z reguły nie ma sił do sprawowania urzędu. Za wnioskiem tym oświadczyli się pp. Swieżyński, Bobrzyński i Starzyński. Większość ankiety sprzeciwiła się umieszczeniu takiego postanowienia, wychodząc z założenia, że podeszły wiek najmniej sprzeciwia się pełnieniu urzędu sędziowskiego, a dziś doświadczonych sędziów brak.

Do art. 76.

Pp. Rostworowski i Starzyński byli za tem, że sądy powinny mieć prawo badania także dekretów Prezydenta, a mianowicie ocenienia, czy Prezydent nie przekroczył w dekrecie danego mu upoważnienia. Większość Ankiety uważała, że skoro dekrety Prezydenta, wydane z wyraźnego upoważnienia ustawy, postawione są na równi z ustawami, to sądy powinny wobec nich zachować się tak samo, jak wobec ustaw. P. Maliniak oświadczył się za umieszczeniem postanowienia, że o legalności rozporządzeń wykonawczych orzeka Trybunał Administracyjny na skargę każdego obywatela interesowanego. Większość Ankiety była zdania, że o ważności rozporządzeń wykonawczych orzekać będą sądy w toku instancji, co wynika z postanowienia, że tylko ważności ustaw i dekretów Prezydenta należycie ogłoszonych nie mają prawa badać.

Do art. 115 postanowień przechodnich.

Artykuł ten podyktowany jest faktem, że granice Polski nie są jeszcze ustalone i nie można wiedzieć, jakie obszary, jakie narodowości, w jakiej liczbie i na jakich warunkach wejdą w skład Rzeczypospolitej. Od tego zależy jednak konstrukcja Państwa. Konstrukcja ta może się znacznie zmienić; nie byłoby też rzeczą wskazaną, ażeby, uchwalając obecnie konstytucję, zmianę jej obwarować i utrudnić odrazu, jak to się dzieje zazwyczaj i jak Ankieta w art. 31 proponuje. Koniecznem jest przeciwnie ułatwienie zmiany konstytucji w czasie przejściowym, która może wyniknąć z oczekiwanego rozszerzenia obecnych faktycznych granic Rzeczypospolitej.

Do art. 116 przepisów przechodnich.

Postanowienie, zastrzegające ~~postanowienie~~ przeprowadzenie konstytucji ustawodawstwu, podyktowane jest przezornością, ażeby zapobiedz przeprowadzeniu konstytucji w drodze dekretów bez oczekiwania na wydanie ustawy.

OBJAŚNIENIE PROJEKTU.

Do art.94.

P.Swiętochowski domagał się, aby w artykule tym wymienić wyraźnie także stowarzyszenia religijne /klasztory/. Reszta członków Ankiety sądziła, że takie wyszczególnienie jest zbyteczne, skoro artykuł sformułowany jest tak, że obejmuje wszystkie stowarzyszenia. Do stowarzyszeń religijnych odnosić się zresztą mogą specjalnie postanowienia ustaw, wydanych po porozumieniu ze Stolicą Apostolską./art.100/.

Art. osobny.-

P.Swiętochowski uczynił wniosek, aby w nowym artykule postanowić wprowadzenie ślubów cywilnych jako podstawy prawnej małżeństwa. Za wnioskiem tym oświadczył się p.Maliniak. Reszta członków Ankiety uznała, że sprawa ta nie należy do Konstytucji.

Do art.95.

Artykuł ten składa się z dwóch przepisów uzupełniających się nawzajem.

Ustęp pierwszy traktuje o prawie jednostki. Gdziekolwiek obywatel Państwa Polskiego się znajduje na całym jego obszarze, w Polsce rdzennej, czy na jej kresach, wszędzie ma prawo pielęgnowania swej narodowości, pobierania w nim nauki, używania swego języka, a więc nietylko Polak, ale także Rusin, Litwin czy Niemiec. Jest to prawo przyrodzone każdego człowieka i konstytucja polska, proklamując je, zakłada tem samem protest przeciw tym naszym najeźdcom, którzy nazywali nas Niemcami, mówiącymi po polsku, którzy zakazywali nam mówić po polsku na zgromadzeniach a nawet na ulicach i w miejscach publicznych, którzy stowarzyszeniom naszym i spółkom kazali prowadzić księgi i rachunki w obcym języku, którzy dzieci nasze zmuszali do pobierania nauki, nawet w zakładach prywatnych, w języku obcym, do rozmawiania w szkole tylko w tym języku, a nawet do odmawiania w nim pacierza. Tą drogą nie pójdzie Polska, wręcz przeciwną obiera dla swego ustawodawstwa, szanując wolność ludzką i idąc za swoją wiekową tradycją, która z obywateli Rzplitej innych narodowości czyniła najlepszych synów Ojczyzny.

Ustęp drugi artykułu mówi o "mniejszościach narodowych", rozumiejąc przez nie nietylko większą liczbę luźnych jednostek, lecz zarazem całości, występujące zbiorowo przedewszystkiem w obrębie ciał samorządnych. Ciała te wychodzić będą z wyborów, gdziekolwiek więc, czy

to w gminie, czy w powiecie, czy w województwie osiadłą jest ludność pod względem narodowym mieszana, tam zwłaszcza przy demokratycznym systemie wyborczym, w radzie gminnej czy powiatowej, czy w sejmiku wojewódzkim znaleźć się mogą reprezentanci różnych narodowości, z których jedni stanowić będą większość, drudzy mniejszość. Idzie więc o to' aby większość nie majoryzowała bezwzględnie mniejszości, nie wykluczała jej języka z obrad i urzędowania, nie traktowała gorzej jej praw kulturalnych czy gospodarczych, wchodzących w zakres samorządu. W wielu ciałach samorządnych mniejszością taką będą nie- Polacy, ale w ziemiach kresowych rola mniejszości narodowej przypadnie często Polakom,Konstytucja nie wchodzi tu w szczegóły, nie wymienia narodowości, które w różnych województwach, powiatach i gminach mają otrzymać prawa mniejszości i nie określa tych praw, względnie organizacji mniejszości, pozostawiając to wszystko ustawom o samorządzie, uwzględniającym wszystkie dane, tak różne w różnych stronach Polski warunki.W ustawach tych musi być przedewszystkiem określonem, przy jakim procencie członków rady samorządnej, należących do pewnej narodowości zaczyna się uznanie mniejszości jako takiej, bo drobniejszym frakcjom niepodobna przyznawać takich praw, jakie się należą znaczącej naprawdę mniejszości, która gminie, powiatowi czy województwu nadaje już charakter obszaru mieszanego pod względem narodowym.

Uznanie mniejszości narodowych na obszarze gminy, powiatu czy województwa musi też być podstawą do uregulowania zewnętrznego języka urzędowego władz państwowych. Językiem wewnętrznego urzędowania będzie wszędzie język polski,jako język państwa. Język zewnętrzny, w którym władze znosić się będą z obywatelami, stosować się powinien do języka tych obywateli, o ile to da się przeprowadzić. Otóż zasada ta nie da się przeprowadzić we wszystkich urzędach Rzplitej, bo niepodobna żądać od wszystkich urzędników, ażeby wszyscy władali oprócz polskiego także rusko-ukraińskim, białoruskim, litewskim, czeskim i niemieckim językiem. Można tylko od nich wymagać, aby znali drugi język na obszarze mieszanym narodowo, w którym urzędują. Dlatego obowiązek władz znoszenia się ze stronami niepolskiemi w ich języku można uznać tylko tam, gdzie na obszarze urzędu uznaną jest jakaś mniejszość narodowa. W takich urzędach urzędowanie zewnętrzne ze stronami może i powinno być dwujęzyczne.

Projektując te postanowienia, Ankieta zdawała sobie z tego sprawę, że jakiś kraj kresowy może wejść w skład Państwa Polskiego nie na zasadzie ogólnej, lecz na mocy jakiegoś specjalnego układu, który krajowi temu zastrzeże pewną odrębność prawno-polityczną. Na obszarze takim sprawę mniejszości narodowych i języka urzędowego wypadnie może uregulować osobną ustawą, ale myśli przewodnie o uznaniu praw narodowych, które w art. niniejszym znajdują wyraz, nie będą z pewnością w ustawie takiej pominięte i wyjdą na korzyść Polaków w kraju kresowym osiadłych.

Do art.99 i 100.

W uregulowaniu spraw wyznaniowych Ankieta kierowała się tradycją polską z najlepszych czasów naszej przeszłości a zarazem liczyła się z koniecznością, aby powstającemu zmartwych Państwu Polskiemu zapewnić zgodę religijną i poparcie czynnika religijnego w jego budowie i w konsolidacji narodu.

Dlatego Ankieta nie zadowolniła się przyznaniem kościołom i wyznaniom samorządu wewnętrznego, lecz uważała za potrzebne wypowiedzieć zasadę przewodnią w uregulowaniu stosunków ich zewnętrznych czyli t.zw. stosunku kościoła do Państwa. Zdaniem Ankiety ustawy państwa, normujące ten stosunek powinny przyjść do skutku, o ile idzie o kościół katolicki, na podstawie porozumienia ze Stolicą Apostolską, o ile idzie o inne kościoły i wyznania po wysłuchaniu ich reprezentacji. Różnica ta pewna podyktowana jest tem, iż kościół katolicki jest powszechnym, a władza jego naczelna niezawisła od państwa, kiedy inne kościoły i wyznania zamykają się w granicach państwa i są ściślej z niem związane, jak kościół protestancki, lub więcej od niego w stosunkach swoich zewnętrznych zależne, jak wyznanie izraelickie, p.Swiętochowski oświadczył się przeciw umieszczeniu tego postanowienia.

Do art.111.

Pp.Bukowiecki i Swieżyński oświadczyli się przeciw postanowieniom, że Państwo odpowiada za urzędnika.

Do art.113.

Pp.Maliniak, Starzyński, Koskowski, Rostworowski i Cybichowski oświadczyli się za umieszczeniem przepisu, że siła zbrojna może występować tylko na wyraźne zlecenie władz cywilnych. Reszta członków

Ankiety uważa to postanowienie w Konstytucji za zbędne ze względu na artykuł 55, który prawo użycia przymusu zastrzega władzy wykonawczej cywilnej.

Rostworowski

[32]

SEJM USTAWODAWCZY
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Druk Nr 443B.

PROJEKT KONSTYTUCJI
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

opracowany przez pp. prof. Michała Bobrzyńskiego, Stanisława Bukowieckiego, Zygmunta Chrzanowskiego, prof. Zygmunta Cybichowskiego, Stanisława Horwatta, Bolesława Koskowskiego, Władysława Maliniaka, Konrada Niedziałkowskiego, Feliksa Ochimowskiego, prof. Michała Rostworowskiego, prof. Stanisława Starzyńskiego, Aleksandra Świętochowskiego, Józefa Świeżyńskiego i prof. Stanisława Wróblewskiego.

Warszawa — 1919.

Projekt Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

„My, naród polski, w Sejmie obecnym reprezentowany, dziękując Bogu Wszechmogącemu za wyzwolenie nas z półtorawiekowej niewoli, za odzyskanie niepodległości zjednoczonej Ojczyzny, a pragnąc byt niepodległy utrwalić, potęgę państwa rozwinąć, porządek publiczny utrzymać, bronić prawa i sprawiedliwości, pomnażać pomyślność powszechną i wolność naszą na wszystkie czasy ugruntować, spajamy na pierwszym Sejmie wskrzeszonej Polski nowe ogniwo praw z ostatniem ich ogniwem łańcucha przerwanego po Wielkim Sejmie i ustanawiamy niniejszą Konstytucję Rzeczypospolitej.

Uznając tę księgę praw za głos naszej świadomej woli, gorącego serca i niepokalanego sumienia, ślubujemy sobie w uroczystej przysiędze, że będziemy wszystkie jej przepisy miłować, szanować i wykonywać“.

* * *

I. Państwo Polskie.

Art. 1.

Państwo Polskie jest zjednoczoną, niepodzielną i niepodległą Rzecząpospolitą

Art. 2.

Władza zwierzchnia w Państwie należy do narodu. Organem narodu w zakresie ustawodawstwa jest Sejm, w zakresie władzy wykonawczej—Prezydent Rzeczypospolitej, a w zakresie wymiaru sprawiedliwości — niezawisłe sądy.

II. Władza ustawodawcza.

Art. 3.

Sejm składa się z dwóch Izb: z Izby Poselskiej i z Senatu.

Art. 4.

Izba Poselska składa się z posłów, wybranych w głosowaniu powszechnem, tajnem, bezpośredniem, równem i stosunkowem na cztery lata, licząc od dnia otwarcia Sejmu.

Art. 5.

Wyborcą do Izby Poselskiej jest każdy obywatel Państwa bez różnicy płci który w dniu ogłoszenia wyborów w Dzienniku Praw Państwa ukończył 21 lat.

Art. 6.

Wyborcy powinni być mieszkańcami tego obwodu głosowania, w którym głosują, przynajmniej od przedednia zarządzenia wyborów.

Dzień ogłoszenia wyborów w Dzienniku Praw Państwa uważa się za dzień zarządzenia wyborów.

Art. 7.

Wojskowi wszystkich stopni i wszystkich rodzajów broni w służbie czynnej nie biorą udziału w głosowaniu.

Art. 8.

Prawa wyborczego nie mają osoby sądownie pozbawione praw obywatelskich.

Art. 9.

Prawo głosowania powinno być wykonywane osobiście.

Art. 10.

Wybieralni do Izby Poselskiej są wszyscy obywatele państwa bez różnicy płci, posiadający czynne prawo wyborcze niezależnie od miejsca zamieszkania, jak również wojskowi.

Art. 11.

Liczebny skład Senatu odpowiadać powinien połowie ogólnej liczby posłów.

Art. 12.

Trzy czwarte części ogólnej liczby senatorów wybierają Sejmiki wojewódzkie i Rada m. Warszawy na lat 9 od dnia otwarcia Sejmu. Czwartą część wybiera Senat na ten sam czas z pośród mężów, którzy położyli poważne zasługi dla narodu.

Art. 13.

Senatorem zostać może tylko osoba mająca obywatelstwo polskie i conajmniej 40 lat wieku.

Art. 14.

Co trzy lata ustępuje trzecia część senatorów. Senatorów ustępujących oznacza za pierwszym i drugim razem los, wyciągnięty przez Marszałka Senatu na ostatniem publicznem posiedzeniu.

Art. 15.

Urzędnicy państwowi władz administracyjnych, skarbowych i sądowych nie mogą być wybrani do Sejmu w tych okręgach wyborczych, na które rozciąga się ich działalność służbowa.

Przepis ten nie dotyczy urzędników cywilnych oraz wojskowych, urzędujących we władzach centralnych.

Art. 16.

Płatni urzędnicy państwowi oraz wojskowi z chwilą wyborów na posła lub senatora zostają zwolnieni na czas trwania mandatu ze swych czynności służbowych i nie otrzymują za ten czas poborów, związanych z ich urzędem.

Przepis ten nie dotyczy ministrów i profesorów wyższych uczelni. Profesorowie wyższych uczelni nie potrzebują urlopu, ani zezwolenia władzy przełożonej na branie udziału w pracach sejmowych.

Art. 17.

Ordynacja wyborcza określi bliżej skład i sposób wyboru obu Izb Sejmowych.

Art. 18.

Nikt nie może być jednocześnie posłem i senatorem.

Art. 19.

Każda z Izb wybiera Marszałka i jego zastępców.

Art. 20.

Ważność wyborów sprawdzają Izby. O ważności wyborów, zaprotestowanych według przepisów ordynacji wyborczej, rozstrzyga jednak najwyższy trybunał administracyjny.

Art. 21.

Członkowie Sejmu są przedstawicielami całego narodu i nie mogą być krępowani żadnemi instrukcjami wyborczemi.

Art. 22.

Członkowie Sejmu nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za głosowanie w Izbie; za przemówienia i oświadczenia w Izbie w wykonywaniu mandatu odpowiadają przed swoją Izbą.

Jeżeli członek Sejmu oświadczeniem swojem w Izbie naruszył prawa osoby prywatnej, może być przez nią pociągnięty do odpowiedzialności sądowej, lecz władza sądowa powinna uzyskać na to zezwolenie Izby.

Art. 23.

Od dnia, w którym ukaże się w Dzienniku Praw Państwa reskrypt Prezydenta Rzeczypospolitej, zwołujący Sejm, aż do dnia, w którym zostanie urzędownie ogłoszone zamknięcie sesji przez Prezydenta Rzeczypospolitej, członkowie Sejmu nie mogą być pociągani do odpowiedzialności sądowo-karnej, lub policyjno-karnej, ani też

pozbawieni wolności bez uprzedniej zgody właściwej Izby Sejmowej, o ile nie będą schwytani na gorącym uczynku. W tym wypadku właściwa władza sądowa jest obowiązana zawiadomić natychmiast Marszałka odpowiedniej Izby Sejmowej o aresztowaniu w celu uzyskania zezwolenia Izby na areszt lub dalsze postępowanie karne, sądowe lub policyjne. Izba może zażądać bezzwłocznego uwolnienia aresztowanego.

Jeżeli w okresie czasu pomiędzy sesjami członek Sejmu zostanie aresztowany lub przeciw niemu wdrożone postępowanie karne, sądowe lub policyjne, właściwa władza z chwilą pojawienia się reskryptu Prezydenta Rzeczypospolitej, zwołującego Sejm, powinna o aresztowaniu członka Sejmu lub postępowaniu przeciw niemu zawiadomić Marszałka odpowiedniej Izby w celu uzyskania jej zezwolenia na areszt lub dalsze postępowanie.

Art. 24.

Członkowie Sejmu otrzymują wynagrodzenie.

Art. 25.

Członek Sejmu nie może kupować ani dzierżawić dóbr państwowych, lub przyjmować robót rządowych; nie może otrzymywać żadnej koncesji od rządu; nie może być odpowiedzialnym redaktorem. Członkom Sejmu nie wolno zabiegać u władz państwowych w żadnej podobnej sprawie na rzecz osób prywatnych.

Art. 26.

Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje, otwiera, odracza i zamyka Sejm, równocześnie Izbę poselską i Senat.

Prezydznt jest obowiązany zwołać Sejm corocznie najpóźniej w listopadzie na sesję zwyczajną, trwającą co najmniej 4 miesiące; nadto może zwołać Sejm w każdym czasie na sesję nadzwyczajną, a powinien to uczynić na żądanie trzeciej części członków jednej z Izb.

Odroczenie wymaga zgody Sejmu, jeżeli ma być w ciągu tej samej sesji zwyczajnej powtórzone lub jeżeli przerwa ma trwać dłużej niż 30 dni.

Sesja trwa od dnia zebrania się Sejmu aż do dnia zamknięcia go przez Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 27.

Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Senat za zgodą większości $^2/_3$ części ogólnej liczby posłów, a Izbę poselską za zgodą większości $^2/_3$ części ogólnej liczby senatorów.

Wybory odbędą się w ciągu 90 dni od chwili rozwiązania, a Sejm zbierze się w ciągu 10 dni od dokonania wyborów.

Art. 28.

Członkowie Sejmu mogą wykonywać prawo głosowania w Izbie nie inaczej, jak osobiście.

Art. 29.

Posiedzenia każdej z Izb są publiczne. Wszelako na żądanie Marszałka lub jego zastępcy, lub przedstawiciela rządu, lub 25 członków Izby, każda Izba może ogłosić posiedzenie za tajne, na mocy uchwały, powziętej po wydaleniu publiczności.

Art. 30.

Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za sprawozdanie publicznego posiedzenia Izby zgodne z prawdą.

Art. 31.

Izby obradują każda oddzielnie, a uchwały każdej Izby zapadają zwykłą większością głosów przy obecności conajmniej trzeciej części ogólnej liczby członków.

Zmiana konstytucji może być uchwalona tylko w obecności połowy ogółu członków Izby większością $^{2}/_{8}$ części głosujących; wniosek o zmianę konstytucji winien być podpisany conajmniej przez czwartą część ogółu członków Izby.

Art. 32.

Prawo początkowania ustaw służy rządowi i każdej Izbie. Rząd powinien uzyskać na wniesienie projektu do Izby zgodę Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 33.

Każda ustawa wymaga zgodnej uchwały obu Izb.

Jeżeli uchwały Izb nie zgadzają się ze sobą, to projekt poddany jest ponownemu rozpoznaniu celem osiągnięcia zgody.

W wypadkach ponownej niezgodności powołana będzie Komisja Rozjemcza, której członków w równej liczbie obiorą obie Izby, a której wniosek przedstawiony będzie obydwom Izbom do uchwały.

Jeżeli i tym razem nie przyjdzie do zgodnej uchwały, lub jeżeli projekt uchwalony w jednej Izbie przez drugą w całości odrzucony został, to projekt nie może być w ciągu tej samej sesji sejmowej ponownie rozpatrywany.

Art. 34.

Jeżeli na następnej sesji sejmowej projekt uchwalony zostanie przez Izbę poselską, a Senat większością $^{2}/_{3}$ części głosów zmieni go lub odrzuci, to projekt w ciągu tej samej sesji nie może być ponownie rozpoznawany. Jeżeli zaś odrzucenie lub zmiana projektu w Senacie przeszła większością mniejszą niż $^{2}/_{3}$, Prezydent Rzeczypospolitej uchwałę Izby poselskiej ogłasza jako ustawę, o ile nie skorzysta z prawa swego, z art. 36 wynikającego.

Art. 35.

Obie Izby mogą uchwalić, że projekt obszerniejszej ustawy, wzniesiony do Sejmu, odesłany będzie do Komisji wspólnej, a projekt przez nią opracowany przedstawiony każdej z Izb do przyjęcia w całości lub odrzucenia.

Art. 36.

Projekt ustawy, uchwalonej przez Sejm, odesłany będzie do Prezydenta Rzeczypospolitej Prezydent jest obowiązany ogłosić ją w przeciągu 30 dni, lub zwrócić Sejmowi z podaniem powodów do ponownego rozpoznania, i to tej Izbie, która go pierwsza uchwaliła. Jeżeli go Sejm powtórnie większością $^{2}/_{3}$ części głosów bez zmian uchwali, Prezydent ogłosi go bezzwłocznie.

Termin 30 dni skraca się do dni 3, jeśli Sejm uzna ogłoszenie ustawy za nagłe.

Art. 37.

Ustawy są ogłaszane przez Prezydenta Rzeczypospolitej w Dzienniku Praw Państwa z powołaniem się na uchwałę Sejmu.

Dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej, które normują stosunki prawne, a są wydane z upoważnienia ustawy, powinny być również ogłoszone w tym Dzienniku z podaniem przepisu, upoważniającego do wydania tego rozporządzenia.

Art. 38.

Ustawy wchodzą w życie w piętnastym dniu po wydaniu numeru Dziennika Praw Państwa, w którym są ogłoszone, o ile same nie zawierają odmiennego postanowienia. Przepis ten dotyczy również rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej przewidzianych w poprzednim artykule.

Art. 39.

Sejm ustala corocznie budżet państwowy na rok następny.

Projekt budżetu powinien być uchwalony najwierw przez Izbę Poselską.

Art. 40.

Sejm ustala stan liczebny wojska.

Art. 41.

Zaciągnięcie pożyczki państwowej, pozbycie, zamiana i obciążenie nieruchomego majątku państwowego, jakoteż przejęcie gwarancji finansowej przez państwo nastąpić może tylko na mocy ustawy.

Art. 42.

Rząd przedstawi corocznie Sejmowi zamknięcie rachunków państwowych dla uzyskania absolutorjum.

Art. 43.

Sejm wykonywa nadzór nad długami państwa według przepisów oddzielnej ustawy.

Art. 44.

Każdy członek Sejmu za zgodą Marszałka może zwrócić się z krótko ujętem pytaniem do Rządu. Odpowiedź Ministra nie wywołuje rozpraw.

Art. 45.

Członkowie Sejmu mogą wnosić interpelacje do Ministrów trybem w porządku sejmowania określonym.

Minister ma prawo nie udzielać odpowiedzi natychmiast, zapowiadając ją na termin określony, a także odmówić odpowiedzi w umotywowanem oświadczeniu. Po przeprowadzeniu dyskusji nad interpelacją lub odpowiedzią Ministra Izba może uchwalić, że przyjmuje odpowiedź do wiadomości lub, że jej nie przyjmuje, albo wreszcie, że przechodzi do porządku dziennego z podaniem powodów lub bez ich podania.

Art. 46.

Porządek sejmowania obu Izb określony będzie z zastosowaniem się do postanowień Konstytucji, w osobnej ustawie, która każdej z Izb pozostawi możność uregulowania szczegółów jej dotyczących.

Art. 47.

Dla opracowania, względnie ocenienia projektów ustaw opracowanych przez Rząd, lub przekazanych przez jedną z Izb Sejmowych, utworzona będzie Rada Stanu. W skład jej wchodzić będą: prezes, vice-prezes i urzędujący radcowie stanu, a nadto członkowie powołani czasowo do prac nad poszczególnemi projektami.

Osobna ustawa określi bliżej skład i tok czynności Rady Stanu.

III. Władza Wykonawcza.

Art. 48.

Prezydenta Rzeczypospolitej wybiera na lat siedm powołane wyłącznie w tym celu Zgromadzenie Narodowe, złożone z elektorów w ilości podwójnej w stosunku do ustawowej Izby członków Izby Poselskiej.

Uprawnienie do głosowania na elektorów mają wszyscy obywatele bez różnicy płci, którzy mają prawo wybierania posłów. Głosowanie jest równe, tajne i bezpośrednie.

Wybory odbywają się w okręgach jednomandatowych zwykłą większością na skutek zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej na trzy miesiące przed upływem siedmiolecia. Elektorem może by wybrany każdy wyborca. Wybór odbywa się pod przewodnictwem pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego lub jego zastępcy bez dyskusji w drodze głosowania tajnego zwykłą większością głosów w obecności conajmniej połowy ogólnej liczby elektorów. Gdyby ponowne głosowanie nie dało ostatecznych wyników, przewodniczący zarządzi głosowanie ścislejsze między dwoma kandydatami, którzy w poprzedniem głosowaniu osiągnęli względnie największą ilość głosów. Bliższe postanowienia o wyborze elektorów i elekcji Prezydenta Rzeczypospolitej określi osobna ustawa.

Art. 49.

Jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej nie może sprawować swojego urzędu, zastępuje go Marszałek Senatu, wchodząc we wszystkie jego prawa i obowiązki. Przewodnictwo Senatu obejmuje przez ten czas zastępca Marszałka.

Art. 50.

W razie opróżnienia urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej wskutek śmierci, dymisji lub innej przyczyny, zastępca jego zarządzi bezzwłocznie wybór elektorów i zwoła Zgromadzenie Narodowe celem wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej na lat siedm.

Art. 51.

Jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej przez trzy miesiące nie sprawuje swego urzędu, zastępca jego zwoła bezzwłocznie Sejm i podda jego uchwale, czy urząd Prezydenta uznać należy za opróżniony.

Uchwała, uznająca urząd za opróżniony, zapaść musi zgodnie w obu Izbach w każdej zwykłą większością.

Art. 52.

Prezydentem Rzeczypospolitej może być wybrany każdy obywatel Polski, który ukończył czterdziesty rok życia i posiada pełnię praw cywilnych, obywatelskich i politycznych.

Art. 53.

Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych ministrów i podlegających im urzędników.

Art. 54.

Każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu odpowiedzialnego ministra. Przez podpisanie aktu minister bierze za niego odpowiedzialność.

Art. 55.

Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo celem wykonania ustaw wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy, zakazy i przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnić.

Takież prawo w swoim zakresie działania mają ministrowie i władze im podległe.

Art. 56.

Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje Prezesa Ministrów; na jego wniosek mianuje i odwołuje innych ministrów, a na wniosek ministrów obsadza wszystkie urzędy cywilne i wojskowe, wyjąwszy wypadki przewidziane w ustawach.

Art. 57.

Prezydent Rzeczypospolitej rozporządza siłą zbrojną Państwa i jest jej Naczelnym Wodzem.

Art. 58.

Akty, które Prezydent wydaje, w charakterze Naczelnego Wodza, nie wymagają podpisu Ministra.

Art. 59.

Prezydentowi Rzeczypospolitej służy prawo łaski.

Art. 60.

Prezydent Rzeczypospolitej reprezentuje Państwo na zewnątrz, przyjmuje reprezentantów dyplomatycznych państw obcych i wysyła reprezentantów dyplomatycznych Rzeczypospolitej do państw obcych.

Art. 61.

Prezydent Rzeczypospolitej zawiera umowy z innemi państwami i podaje je do wiadomości Sejmu. Wszelako umowy handlowe i celne oraz umowy, które trwale obciążają pod względem finansowym Państwo, albo zawierają przepisy prawne, obowiązujące obywateli, albo wprowadzają zmianę granic państwa, również przymierza — wymagają uprzedniej zgody Sejmu.

Art. 62.

Prezydent Rzeczypospolitej jest władny wypowiedzieć wojnę jedynie za uprzednią zgodą Sejmu.

Art. 63.

Za czynności urzędowe Prezydent Rzeczypospolitej nie jest odpowiedzialny ani politycznie ani cywilnie.

Za zbrodnie i występki Prezydent może być pociągnięty do odpowiedzialności wyłącznie przez Sejm zgodną uchwałą obu Izb, powziętą w każdej zwykłą większością głosów. Sprawę rozpatruje wówczas i wyrok wydaje Trybunał Stanu wzmocniony powołaniem pierwszego Prezesa Najwyższego Sądu Cywilnego i Karnego i jego zastępcy, Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego i jego zastępcy i Prezesa Rady Stanu i jego zastępcy.

Z chwilą postawienia w stan oskarżenia Prezydent jest zawieszony w urzędowaniu.

Bliższe postanowienia określi osobna ustawa.

Art. 64.

Urzędujący zastępca Prezydenta Rzeczypospolitej odpowiada tak samo, jak Prezydent Rzeczypospolitej.

Art. 65.

Prezydent Rzeczypospolitej otrzymuje według przepisów oddzielnej ustawy uposażenie. Ustawa, zmieniająca to uposażenie, wchodzi w życie dopiero po najbliższych wyborach Prezydenta.

Art. 66.

Podczas sprawowania swych funkcji Prezydent Rzeczypospolitej nie może piastować żadnego innego urzędu, ani należeć do składu Sejmu.

Art. 67.

Prezes Ministrów i wszyscy ministrowie tworzą Radę Ministrów, która występuje na zewnątrz jednolicie.

Art. 68.

Jeżeli urząd ministra sprawuje tymczasowy kierownik Ministerstwa, wszelkie przepisy o stanowisku Ministra odnoszą się także do niego.

Art. 69.

Ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo brać udział w posiedzeniach sejmowych i przemawiać również poza koleją mówców, zapisanych do głosów. W głosowaniach mogą brać udział tylko, o ile są członkami Izby.

Na żądanie Izby Minister winien się stawić osobiście dla wysłuchania jej oświadczeń lub udzielenia wyjaśnień.

Ministrowie odpowiadają przed Izbami za ogólny kierunek polityki Rządu solidarnie, a każdy oddzielnie za swe czyny osobiste.

Ministrowie są odpowiedzialni, każdy w swoim zakresie działania, za zgodność z konstytucją i ustawami wszelkich aktów rządowych Prezydenta Rzeczypospolitej, aktów rządowych własnych oraz za legalny tok podległych im gałęzi administracji.

Każda Izba może większością $^2/_3$ części głosów postawić ministra w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu za wszystkie powyższe akty rządowe, przez które minister dopuścił się naruszenia konstytucji lub jakiejkolwiek innej ustawy bądźto czynnie, bądźto przez zaniechanie umyślne lub przez ciężkie zaniedbanie.

Ściganie innych czynów i zaniechań ministra, zakazanych przez ustawy karne, należy do sądów zwykłych; jeżeli jednak okaże się, że te czyny pozostają w związku z aktami rządowemi ministra, za które wdrożono postępowanie przed Trybunałem Stanu, sprawa przechodzi w całości przed ten Trybunał.

Art. 70.

Ministrowie nie mogą piastować żadnego innego urzędu, ani oddawać się jakimkolwiek innym zajęciom zarobkowym.

Art. 71.

Organizacja władz administracyjnych na obszarze Rzeczypospolitej opierać się będzie na następujących zasadach:

1) Gminy połączone będą w powiaty, a powiaty w województwa i do tego podziału zastosowana będzie organizacja wszystkich władz państwowych i ciał samorządnych;

2) Zarówno województwa jak gminy będą posiadały własną reprezentację (sejmik wojewódzki, rada gminna), uchwalające samodzielnie w ramach określonych przez ustawy państwowe.

   Taką samą reprezentację może ustawa przyznać także powiatom;

3) Wybory do rad gminnych odbywać się będą według tych samych zasad, jak wybory do Izby poselskiej; prawo wyborcze będzie jednak związane z dłuższem zamieszkaniem w gminie.

   Wybory do wyższych ciał samorządnych odbywać się będą pośrednio przez niższe ciała samorządowe.

4) Zwierzchność gminna, oprócz wykonywania uchwał rady gminnej, sprawować będzie zadania administracji państwowej, poruczone gminom.

   Uchwały wyższych ciał samorządnych z wyjątkiem miast, oznaczonych w ustawie, wykonane będą przez właściwe urzędy państwowe.

5) W organach administracji państwowej zapewnione będzie, w granicach określonych ustawami, współdziałanie czynnika obywatelskiego z czynnikiem urzędniczym.

6) Przeprowadzona będzie zasada decentralizacji w administracji państwowej, a tok instancji będzie tak urządzony, aby od postanowienia władzy administracyjnej odwołanie dopuszczone było w zasadzie tylko do jednej, bezpośrednio wyższej instancji.

7) Większe miasta mogą na mocy statutów, nadanych im ustaw, otrzymać szerszy samorząd oraz zakres działania władz powiatowych i podlegać wprost władzy wojewódzkiej, Warszawa zaś stanowisko województwa.

„Dla kontroli dochodów i wydatków państwowych ustanowiona będzie Najwyższa Izba Obrachunkowa, a dla kontroli dochodów i wydatków ciał samorządnych izby obrachunkowe w województwach”.

IV. Sądownictwo.

Art. 72.

Wyroki i orzeczenia sądowe są wydane w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 73.

Organizacja i zakres działania wszelkich sądów, niewyłączając wojskowych, powinny być określone w drodze ustawodawczej.

Art. 74.

Sędziowie są mianowani stale przez Prezydenta Rzeczypospolitej, o ile odpowiednia ustawa nie zawiera odpowiedniego postanowienia.

Urząd sędziowski może objąć tylko osoba odpowiadająca warunkom przez prawo wymaganym.

Art. 75.

Sędziowie są w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości zawiśli i podlegają tylko ustawom.

Sędzia może być złożony z urzędu tylko w wypadkach ustawowo przewidzianych. Władza przełożona może sędziego zawiesić w urzędowaniu tylko przy równoczesnem przekazaniu sprawy właściwemu sądowi. Sędzia może być przeniesiony na inne miejsce lub w stan spoczynku wbrew swojej woli jedynie mocą orzeczenia sądowego i tylko w wypadkach i trybem ustawowo przewidzianym. Zastrzeżenia te nie dotyczą wypadków, kiedy przeniesienie sędzieoo na inne miejsce lub stan spoczynku jest potrzebny na skutek zmian w organizacji sądu lub ich okręgów.

Art. 76.

Sądy nie mają prawa badania ważności ustaw, należycie ogłoszonych, jak również dekretów Prezydenta należycie ogłoszonych.

Art. 77.

Rozprawy przed sądem orzekającym zarówno w sprawach cywilnych jak i karnynych powinny być ustne i jawne. Wyjątki od tej zasady powinny być przewidzane w ustawach.

Art. 78.

Będzie jeden Sąd Najwyższy dla spraw sądowych, cywilnych i karnych.

Art. 79.

Będzie ustanowiony Najwyższy Trybunał administracyjny dla rozstrzygania sporów z prawa publicznego. Kompetencje tego trybunału oraz kompetencję i organizację sądownictwa administracyjnego niższych stopni określi osobna ustawa, z uwzględnieniem art. 20 konstytucji.

Art. 80.

Spory kompetencyjne pomiędzy Sądem Najwyższym a Najwyższym Trybunałem Administracyjnym będzie rozstrzygał Sąd Kompetencyjny, złożony z członków obu sądów pod przewodnictwem Senatu lub jego zastępcy.

V. Prawa i obowiązki obywateli.

Art. 81.

Warunki nabycia i utraty obywatelstwa polskiego będą określone przez osobną ustawę, przyczem dla Polaków, będących obywatelami innych państw, ustanowione będą szczególne ułatwienia.

Art. 82.

Wszyscy obywatele są równi w obliczu prawa. Nie będzie przywilejów rodowych ani stanowych. Nikt z powodu swojego urodzenia nie może być w prawach swoich upośledzony.

Art. 83.

Urzędy publiczne są w równej mierze dostępne dla wszystkich obywateli, którzy czynią zadość warunkom uzyskania danego urzędu, przewidzianym w ustawie.

Art. 84.

Nikt nie może być pozbawiony swego właściwego sądu. Sądy wyjątkowe są dopuszczalne tylko w wypadkach oznaczonych ustawami wydanemi przed popełnieniem przestępstwa.

Art. 85.

Wolność osobista obywateli poręcza się. Ograniczenie wolności zwłaszcza aresztowanie i rewizja osobista jest dopuszczalna tylko w wypadkach ustawowo przewidzianych i w sposób przepisany przez ustawę.

Art. 86.

Ściganie obywatela, wymierzanie kary jest dopuszczalne tylko na zasadzie już istniejącej ustawy. Śmierć cywilna i kara wywołania nie może być wyrzeczona.

Art. 87.

Własność jest nietykalna. Wywłaszczenie całkowite lub częściowe powinno być uzasadnione użytecznością publiczną, może nastąpić tylko w wypadkach i w sposób przez ustawę wskazany i wymaga wypłaty słusznego odszkodowania.

Art. 88.

Mieszkanie obywatela jest nietykalne. Wkroczenie do mieszkania, rewizja domowa i zajęcie papierów i ruchomości może nastąpić tylko w wypadkach ustawą przewidzianych, przy ścisłem zachowaniu postępowania w ustawie przepisanego.

Art. 89.

Każdy obywatel ma wolność obrania miejsca pobytu i zamieszkania w państwie, nabywania i pozbywania nieruchomości i ruchomości, oraz przenoszenia swej ruchomości dokąd zechce. Wyjątki od tej zasady powinny być przewidziane w ustawie.

Art. 90.

Obywatelom służy wolność wychodźtwa; ograniczenie jej może wprowadzić tylko ustawa.

Art. 91.

Wolność wyboru zawodu i zarobkowania może być ograniczona tylko w drodze ustawodawczej.

Art. 92.

Każdy obywatel może swobodnie wyrażać swe myśli w słowie, w druku, piśmie i formie obrazowej o ile nie przekracza granic ustawą zakreślonych. Prasa może być poddana tylko przewidzianym w ustawach ograniczeniom. Cenzura uprzednia nie może być ustanowiona. Zaprowadzenie systemu koncesyjnego co do wydawania druków jest również niedopuszczalne. Debit pocztowy nie może być odjęty przez władzę wykonawczą drukom wydawanym w granicach państwa.

Art. 93.

Tajemnica korespondencji może być naruszona jedynie w wypadkach ustawą przewidzianych.

Art. 94.

Obywatele mają prawo zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń. Wykonywanie tych praw określą oddzielne ustawy.

Artr. 95.

Obywatele mają prawo wnosić petycje pojedyńczą lub zbiorowe. Wszelako petycje pod nazwą zbiorowo mogą być wnoszone tylko przez prawnie uznane stowarzyszenia i korporację.

Art. 96.

Każdy obywatel ma prawo do pielęgnowania swej narodowości, do używania swego języka oraz do pobierania w nim nauki jako w wykładowym, co ustawy bliżej określą.

Prawo mniejszości narodowych w ciałach samorządnych oraz prawo ich do znoszenia się z władzami państwa w języku własnym będą zabezpieczone w ustawach przy uznaniu języka polskiego, jako języka państwowego.

Art. 97.

Wolność wyznania poręcza się. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych; wolności wyznania nie wolno używać w sposób naruszający ustawy.

Art. 98.

Żaden obywatel z powodu swojego wyznania nie może być pozbawiony praw, służących innym obywatelom.

Nikt nie może uchylać się od pełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych.

Art. 99.

Każdy kościół i związek religijny przez państwo uznany ma prawo do urządzania zbiorowych i publicznych nabożeństw, może wprowadzić samodzielnie swe sprawy wewnętrzne, może zarządzać i rozporządzać swym majątkiem, pozostaje w posiadaniu i używaniu swych fundacji i funduszów, oraz zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych.

Wszelako żaden kościół, ani związek religijny nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Art. 100.

Stosunek kościoła katolickiego do państwa będzie określony w ustawach na podstawie porozumienia ze Stolicą Apostolską, zaś stosunki innych kościołów i wyznań po wysłuchaniu uchwał ich reprezentacji.

Art. 101.

Członkowie wyznania prawnie nieuznanego nie mogą spełniać swoich czynności religijnych. W miejscach zamkniętych mogą je spełniać, o ile czynności te nie sprzeciwiają się prawu ani obyczajności.

Art. 102.

Badanie naukowe i ogłoszenie jego wyników jest wolne.

Art. 103.

Każdy odpowiadający wymaganiom przepisanym ustawą ma prawo nauczać i kierować szkołą oraz założyć szkołę lub zakład wychowawczy pod warunkami przewidzianemi w ustawie.

Art. 104.

Nauką elementarna jest obowiązkowa i powszechna.

Art. 105.

Nauczanie w szkołach powszechnych, utrzymywanych przez skarb państwa, i jednostki samorządne powinno być bezpłatne.

Art. 106.

Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne jak prywatne, podlegają nadzorowi władz państwowych.

Art. 107.

Kierownictwo nauki religji w szkołach spoczywa w ręku właściwego kościoła lub związku religijnego w zakresie zgodności z zasadami odpowiedniego wyznania.

Art. 108.

Wszyscy obywatele obowiązani są do służby państwowej. Zwolnienia od tego obowiązku, rodzaj i sposób, porządek i czas trwania służby oraz wszelkie świadczenia na cele wojskowe określone będa w drodze ustawodawczej.

Art. 109.

Postanowienia art. 85 i 88 do 95 o prawach obywatelskich stosują się do osób, należących do siły zbrojnej o tyle, o ile nie są w sprzeczności z ustawami wojskowemi i przepisami karności wojskowej.

Art. 110.

Praca zarobkowa znajduje się pod opieką państwa. Obowiązki państwa w tym względzie będą w ustawodawstwie socjalnem unormowane.

Art. 111.

Państwo obowiązane jest wynagrodzić obywatelowi szkody, które mu urzędnik państwowy cywilny lub wojskowy wyrządził przez urzędowanie niezgodne z prawem lub obowiązkami służby.

Wniesienie skargi przeciw państwu nie może być uzależnione od zezwolenia władzy publicznej. Państwo może zażądać od urzędnika zwrotu odszkodowania wypłaconego obywatelowi. Te same przepisy stosują się do odpowiedzialności gmin i innych jednostek samorządnych za urzędników tychże jednostek.

Oddzielne ustawy rozwiną przeprowadzenie tych zasad.

Art. 112.

Dochodzenie sądowe przeciw urzędnikowi nie może być uzależnione od zgody jego władzy przełożonej.

Niezależnie od tego władza przełożona ma prawo rozstrzygać, czy urzędnik przekroczył swe atrybucje urzędowe lub zaniechał czynności urzędowej, do której był obowiązany.

Art. 113.

Postanowienia art. 85 i 88 do 95 o prawach obywateli mogą być zawieszone czasowo przez Radę Ministrów za zgodą Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w miejscowościach, gdzieby takie zarządzanie było konieczne dla zachowania bezpieczeństwa publicznego. Zawieszenie nastąpić może tylko podczas wojny, albo gdy grozi natychmiastowy wybuch wojny, jakoteż w razie rozruchów wewnętrznych, oraz w czasie, gdy odbywają się rozległe knowania, mające charakter zdrady stanu lub zagrażające wogóle konstytucji, albo osobistemu bezpieczeństwu mieszkańców.

Oddzielna ustawa o stanie wyjątkowym ustali przeprowadzenie tych zasad przez zwiększenie atrybucji władz cywilnych lub też ustanowienie władz wojskowych na miejsce cywilnych.

Art. 114.

Obowiązki obywatela wobec państwa polegają na:

1) przestrzeganiu obowiązującego prawa, chętnem spełnianiu jego nakazów i stosowaniu się do jego nakazów, nie czekając na przymus,
2) poszanowaniu legalnej władzy i ułatwianiu jej zadań,
3) sumiennem pełnieniu funkcji publicznych we władzach państwowych i samorządnych, do których jest powołany,
4) ponoszeniu wszelkich ciężarów i świadczeń publicznych i oddawaniu ojczyźnie uczciwie i sumiennie co jej się należy,
5) przestrzeganiu rzetelności w stosunku z władzami publicznemi,
6) spełnianiu służby wojennej, a w potrzebie oddaniu krwi i życia za ojczyznę.

VI. Postanowienia przechodnie.

Art. 115.

Postanowienia tej konstytucji w ciągu dwóch lat po ustaleniu granic Rzeczypospolitej Polskiej mogą być zmienione przy obecności połowy ogółu członków każdej z Izb zwykłą większością.

Art. 116.

O ile postanowienia niniejszej konstytucji nie wchodzą same przez sie w życie, nastąpi bliższe przeprowadzenie zasad w niej zawartych w drodze ustawodawstwa i w tych przypadkach, w których konstytucja o wydaniu osobnej ustawy nie wspomina.

Objaśnienie Projektu.

Do art. 3, 11, 12 i 13.

Ankieta przyjęła system dwuizbowy, wychodząc z następujących zasad:

a) Jest rzeczą konieczną, ażeby każda sprawa w Sejmie poddana została ponownemu rozpatrzeniu przez inne ciało po pewnym upływie czasu, ażeby w ten sposób uniknąć łatwych pomyłek, niedokładności i zbyt pośpiesznych pod wpływem chwilowego nastroju powziętych decyzji. W interesie normalnego funkcjonowania Sejmu i rozważnego ustawodawstwa system dwuizbowy konieczny byłby nawet, gdyby obie Izby wychodzić miały z takich samych wyborów: pożądanem jest wreszcie, ażeby Sejm uchronić przed zbytecznym wpływem Rządu. System jednoizbowy istnieje tylko w małych państwach, jak Serbja lub Grecja, które dla nas wzorem być nie mogą.

b) Zadanie swoje spełni senat w wyższej mierze, jeżeli skład jego obmyślany będzie tak, że do niego wchodzić będą obywatele, którzy wiekiem swoim, doświadczeniem i rozwagą będą stanowić dopełnienie czynnika inicjatywy i rozmachu, jakim zazwyczaj jest Izba poselska.

Dlatego p. Ochimowski pragnął senat mieć przedstawicielstwem interesów, p. Świętochowski pragnął, aby członkowie senatu wybierani byli przez instytucje publiczne, pochodzące z wyborów, które uzna za uprawnione do tej funkcji Ordynacja Wyborcza. P. Starzyński proponował, ażeby prawo wybierania członków senatu przyznać także niektórym korporacjom prawno-politycznym na wzór Belgji i Francji, p. Rostworowski oświadczył się za połączeniem czynnika wyższego samorządu wojewódzkiego i miejskiego z zastępcami pewnych grup interesów i wirylistów. Reszta członków ankiety, podnosząc trudność takiej konstrukcji, wobec tego, że warstwy społeczne u nas nie są zorganizowane korporacyjnie, sądziła, że skoro Senat tak samo jak Izba poselska ma być reprezentacją narodu, to powinien wychodzić z powszechnych wyborów. Za wnioskiem tym stante concluso głosowali także p. Starzyński i Rostworowski.

Co do przeprowadzenia wyborów do Senatu, członkowie Ankiety podzielili się w zdaniu: pp. Koskowski, Cybichowski, Maliniak, Niedziałkowski i Wróblewski oświadczyli się za tem, aby wybory odbywały się na podstawie tego samego prawa wyborczego, jak do Izby poselskiej, z ograniczeniem jednak biernego prawa wyborczego do lat czterdziestu, i z ograniczeniem liczby członków Senatu do połowy członków Izby poselskiej. Dla pp. Bukowieckiego, Chrzanowskiego, Rostworowskiego, Horwatta,

Starzyńskiego, Świeżyńskiego i Bobrzyńskiego ograniczenia te, jakkolwiek się na nie zgadzają, nie spełniłyby jeszcze celu. Wybory do Senatu odbywać się powinny pośrednio przez najwyższe związki samorządu, jakiemi będą sejmiki wojewódzkie. Ponieważ wybory do ciał samorządu, zaczynając od gminy, opierają się na tych samych zasadach jak wybory do Izby poselskiej, przeto Senat wyszedłby z takich samych wyborów, jak Izba poselska, tylko pośrednio, a ta pośredniość byłaby rękojmią, że do Senatu wejdą ludzie, którzy w życiu publicznem samorządnem nabyli już pewnego doświadczenia.

Uwzględnić też należy, że wybory do Senatu w najbardziej demokratycznych republikach amerykańskiej i francuskiej są pośrednie, dokonywują się przez legislatury poszczególnych stanów i przez rady generalne departamentów.

PP. Kozłowski, Chrzanowski, Ochimowski, Cybichowski, Niedziałkowski, Horwatt, Starzyński, Bukowiecki, Świeżyński i Bobrzyński oświedczyli się za tem, że w Senacie potrzebni są mężowie zasłużeni dla narodu na polach nauki i w zawodach publicznych, którzy w walkach partyjnych nieodłącznych od wyborów nie stawiają zazwyczaj swych kandydatur i nie osiągają mandatów, a których wiedzy i doświadczenia nie należałoby pomijać przy ustawodawstwie. Mogliby wejść do Senatu drogą kooptacji w liczbie 4 części składu Senatu, a nie zmieniliby demokratycznej podstawy jego składu, skoro o ich powołaniu decydowaliby członkowie Senatu, wychodzący z wyborów powszechnych i równych.

P. Maliniak proponował, aby członkowie Rady Najwyższej organizacji samorządnych byli opłacani, mając na uwadze doświadczenia praktyki wyborczej do senatu francuskiego, które dowodzą, że honorowość urzędów samorządnych powoduje obsadzenie ich ludźmi dobrze uposażonymi i zapewnia Senatowi zbyt konserwatywny charakter. Ankieta uważała, że przepis tak szczegółowy nie należy do ustawy o organizacji samorządu.

Ankieta jednomyślnie uznała potrzebne, liczbę Senatorów oznaczyć równą połowie liczby posłów, przychylając się do poglądu wielu praktyków parlamentarnych, że obniżenie liczby senatorów uwolni senat od niebezpieczeństwa chwilowych nastrojów.

Oznaczając czas trwania urzędu senatorskiego na lat 9, Ankieta pragnęła umożliwić senatorom gruntowne obznajmienie się ze sprawami państwa i obowiązkami stanowiska senatorskiego, przytem miała na uwadze. wzgląd, ażeby wybory do dwóch Izb nie odbywały sie w tym samym czasie, gdyż uniemożliwiłoby to zróżniczkowanie ich składu pod względem ugrupowania.

Wprowadzając system odnawiania Senatu do trzy lata w 1/3 części jego składu, ankieta pragnęła zapewnić Senatowi dobrodziejstwo w ciągłości pracy i jednocześnie udzielić opinji publicznej możności wpływania w krótkich, bo tylko trzyletnich odstępach czasu na skład Senatu.

Do art. 20.

Sprawdzanie wyborów zaprotestowanych porucza Ankieta trybunałowi administracyjnemu ze względu na to:

a) że czynność ta jest czysto sądowa, idzie tu bowiem o prawo obywatela sprawowania funkcji poselskiej,

b) że Izby, jako zgromadzenia polityczne, do orzekania w tej sprawie się nie nadają, że sprawdzanie wyborów zaprząta i mąci szkodliwie pierwszą sesję parlamentu i jest nieraz przedmiotem gorszących targów i kompromisów.

c) że reformy w tym kierunku dokonywują się obecnie niemal wszędzie.

Do art. 26.

W toku obrad nad kwestją zwołania Sejmu p. Maliniak proponował ściśle oznaczyć termin, w którym Sejm bez osobnego zwołania zbierałby się corocznie. Inni członkowie Ankiety wypowiedzieli się za przyznaniem Prezydentowi Rzeczypospolitej prawa zwołania Sejmu z tem ograniczeniem, że ma zwoływać Sejm corocznie na sesję jesienną, najpóźniej jednak w listopadzie. Wychodzimy z założenia, że mogą zachodzić wypadki, w którem opóźnienie terminu zwołania Sejmu na sesję jesienną aż do listopada byłoby pożądane ze względu na stan prac przygotowawczych Rządu w zakresie inicjatywy ustawodawczej lub ze względu na sytuację zewnętrzną państwa. Dlatego też pozostawienie Prezydentowi pewnej swobody przy oznaczeniu terminu zwołania Sejmu uważali za wskazany. Prawo mniejszości sejmowej zostało dostatecznie zagwarantowane przez przepis, stanowiący, że zwołanie sesji nadzwyczajnej może żądać $^1/_3$ członków każdej z Izb.

Do art. 31.

Pp. Horwatt, Świętochowski, Koskowski, Rostworowski, byli zdania, że do kompletu Izby, potrzebnego do powzięcia uchwał, wystarcza obecność $^1/_2$ części ogółu członków.

Do art. 34.

Gdy pomiędzy obu Izbami zgoda na projekt ustawy nie da się osiągnąć i Senat projekt większością $^2/_3$ głosów odrzuca, pp. Wróblewski, Niedziałkowski i Koskowski proponują, aby projekt poddać pod głosowanie ludowe. Większość członków Ankiety do tego zdania się nie przychyliła, uważając, że takie głosowanie bezpośrednie ogółu obywateli nad daną ustawą możliwe jest w mniejszych państwach, z ludnością, stojącą na jednolitym i wysokim poziomie kultury i wyrobienia politycznego. U nas byłoby takie głosowania trudnem do przeprowadzenia ze względu na wielką rozległość państwa i liczbę jego ludności, a przedewszystkiem próbą przedwczesną, gdyż ludność ta, podzielona tak długo zaborami, znajduje się jeszcze na bardzo różnym poziomie oświaty i wyrobienia politycznego. W Szwajcarji referendum służyło najczęściej do odrzucania postępowych reform i podatków.

Do art. 35.

Polskę zjednoczoną z trzech zaborów czeka ogromne zadanie zastąpienia trzech czy czterech odrębnych kompleksów praw obowiązujących w tych zaborach jednolitem prawem polskiem we wszystkich jego rozlicznych gałęziach.

Zadanie to jest nagłe, bo od niego zależy zatarcie różnic dzielnicowych i spoistość narodu i państwa. Gdyby jednak wszystkie te nowe ustawy uchwalone być miały przez Sejm w zwykłej drodze, przepisanej regulaminem Sejmu, to jest przechodzić przez trzy czytania i szczegółową dyskusję w pełnej Izbie, minęłyby pokolenia w Polsce i mimo wytężonej pracy w Polsce, Polska nie miałaby polskiego prawa. Dlatego wydaje się konieczne umieścić postanowienia artykułu tego, które Sejmowi daje możność przekazania szczegółowej dyskusji mieszanej komisji obu Izb, a zastrzega obu Izbom możność przyjęcia en bloc lub odrzucenia projektu uchwalonego w komisji.

Do art. 36.

P. Maliniak oświadczył się za przyznaniem Prezydentowi Rzeczypospolitej prawa veta, jakie posiada Prezydent Stanów Zjednoczonych.

Za zwiększeniem udziału Prezydenta w sprawowaniu władzy ustawodawczej, przemawia przedewszystkiem okoliczność, że udział projektowany przez większość Ankiety, wzorowany jest na Konstytucji francuskiej, we Francji zaś instytucja owego quasi-veto okazała się zupełnie nieżywotną. Świadczy o tem okoliczność, że Prezydent francuski ani razu nie zrobił użytku z tej kompetencji, która dziś we Francji jest zupełnie obumarła. Taka ewolucja owej kompetencji tłumaczy się okolicznością, że Prezydent francuski obierany jest przez Izby, a więc zupełnie od nich zależny. Skoro jednak Ankieta wypowiedziała się za amerykańskim systemem obioru Prezydenta, to pożądane jest wyciągnięcie też konsekwencji, które z uznania tego systemu wynikają, a więc przedewszystkiem ustanowienie veta ustawodawczego Prezydenta na modłę amerykańską. W przeciwstawieniu do obumarłego quasi-veto Prezydenta francuskiego, veto Prezydenta amerykańskiego jest instytucją nader żywotną. W przeciągu stu lat (1769—1869) Prezydenci zastosowali 433 razy prawo veta przy 22.650 bilach. Częstość posługiwania się tą instytucją stale wzrasta. W przeciągu pierwszych 76 lat (1789 — 1865) wspomnianego okresu były tylko 52 wypadki veto przy 11.136 bilach, zaś od roku 1865—1889, a więc w przeciągu ostatnich 24 lat było 367 veto przy mniejszej ilości bilów (10.623). Do zdania p. Maliniaka Ankieta się nie przychyliła i wszyscy inni jej członkowie sądzili, że interes ustawodawstwa przez prawo przyznane Prezydentowi w art. 36 jest dostatecznie zabezpieczone.

Do art. 37.

Ankieta rozróżnia dwa rodzaje rozporządzeń Prezydenta:

a) jedne — natury prawodawczej, określające stosunki prawne, których unormowanie Sejm specjalnym przepisem ustawy poruczył Prezydentowi Rzeczypospolitej. Zdarza się to w każdem ustawodawstwie dość często, mianowicie w tych wypadkach mniejszej wagi, w których ustawodawca przewiduje, że stosunki, a z niemi i przepisy muszą ulegać częstszej zmianie. Regulowanie takich stosunków pozostawia ustawa rozporządzeniu, które zastępuje ustawę i ma jej znaczenie;

b) drugie — natury wykonawczej, które nie zastępują żadnej ustawy, lecz konieczne są, ażeby ustawę wykonać i przeprowadzić. Prawo wydawania ich służy przedewszystkiem Prezydentowi Rzeczypospolitej, jako naczelnemu organowi władzy wykonawczej i mianowanym przez niego ministrom, ale bądź z jego upoważnienia, bądź na mocy postanowień ustaw o zakresie działania władz administracyjnych, prawo to służy każdej z tychże władz w jej zakresie i o tem prawie wydawania rozporządzeń wykonawczych mowa jest w art. 53 projektu. Dla rozróżnienia tych dwóch rodzajów rozporządzeń Ankieta uchwaliła pierwsze z nich nazwać Dekretami Prezydenta Rzeczypospolitej, Pp. Starzyński i Roztworowski żądali dodatku, że ustawy mają być ogłaszane przez Prezydenta Rzeczypospolitej **z podpisem odpowiedzialnego ministra**.

Większość Ankiety uważała, że ten dodatek jest zbyteczny, skoro według art. 54 każdy akt rządowy Prezydenta wymaga dla swej ważności podpisu odpowiedzialnego ministra.

Do art. 39.

Przy rozważaniu pytania, czy projekt budżetu ma być przedłożony Sejmowi w Izbie poselskiej, w niej uchwalonej, a potem dopiero iść do Iby drugiej (jak to zastrzegają konstytucje niektórych państw), podzieliły się zdania w ankiecie. Byli za tem pp. Starzyński, Koskowski i Cybichowski. Natomiast pp. Horwat, Bukowiecki i Wróblewski sądzili, że takie przywilejowanie Izby poselskiej w naszej konstytucji nie dałoby się usprawiedliwić, skoro Senat wychodzić ma także z wyborów i reprezentuje także ogół ludności. Wreszcie pp. Bobrzyński, Niedziałkowski, Ochimowski, Maliniak, Świeżyński i Świętochowski oświadczyli się za tem, aby projekt budżetu przedkładany był równocześnie obu Izbom, aby każda z Izb miała czas przedyskutowania go w Komisji i wykonania prawa kontroli administracji, która się z dyskusją budżetową szczegółowo łączy. Z powzięciem ostatecznej uchwały powinien jednak Senat zaczekać, aż uchwałę budżetową Izby poselskiej otrzyma.

Do art. 47.

Wielkie i trudne zadanie ustawodawstwa, a zwłaszcza zadanie stworzenia polskiego prawa na miejsce praw rządów rozbiorowych, wymaga instytucji, któraby się temu zadaniu oddała zawodowo. Wprawdzie każde ministerstwo zajmie się opracowaniem projektu praw, a nie mało zdziała w tym samym kierunku inicjatywa poselska, ale wszystkie te rozbieżne nieraz usiłowania nie dadzą rękojmi, że pomiędzy uchwalonemi ustawami panować będzie zgodność w treści i zgodność w poprawnej formie, którą ustawy nasze powinny się przecież odznaczać. Konieczną wydaje się przeto rzeczą, ażeby u nas pójść za przykładem innych państw, w których zadanie prawodawcze nie jest tak niezmierzone i stworzyć osobny organ pod utartą nazwą Rady Stanu, przygotowujący ustawy. Będzie to organ tylko doradczy dla Rządu i dla Sejmu. W miarę potrzeby organ złożony ze znawców, którzy w różnych gałęziach prawodawstwa odznaczyli się czy to naukowo, czy praktycznie.

Do art. 48.

Przy określaniu sposobu wyboru Prezydenta pp. Cybichowski i Koskowski oświadczyli się za wyborem przez Sejm, inni członkowie za tem, aby wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej dokonywał nie Sejm, lecz sam naród. Źródłem wszelkiej władzy Rzeczypospolitej, tak ustawodawczej, jak też wykonawczej jest sam naród, zaś Sejm i Prezydent Rzeczypospolitej są jego organami, słusznie więc, aby oba te organy miały ten sam początek. Wybór Prezydenta przez ludność zapewni także wybór męża powszechnie znanego przez naród, a więc odznaczającego się talentem, wolą i charakterem, podczas, kiedy wybór z łona parlamentu opanowanego walką stronnictw pada często kompromisowo na osobistość z natury swej bierną i żadnemu ze stronnictw nie niebezpieczną.

Przy wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej należało uniknąć systemu stosunkowego, gdyż idzie tu o jednorazową decyzję, o wybór między osobami, przy których zwykła większość powinna się zamanifestować. Większości tej należy wyraz ułatwić i dlatego Ankieta oświadczyła się za okręgami jednomandatowemi, w których oczywiście zwykła większość rozstrzyga.

Rozległość państwa i wielka liczba jego ludności czyni rzeczą niemal niemożebną, ażeby ludność głosowała wprost na kandydatów na Prezydenta, zwłaszcza gdyby przyszło do ściślejszych wyborów i wybór potrzeba było ponawiać. Dlatego

za wzorem Ameryki. Ankieta oświadczyła się za wyborem przez ludność elektorów, mających zebrać się razem i głosować na Prezydenta.

Pp. Rostworowski, Cybichowski i Maliniak oświadczyli się za wytworzeniem osobnego urzędu vice-Prezydenta Rzeczypospolitej i za wyborem vice-Prezydenta przez Zgromadzenie Narodowe równocześnie z wyborem Prezydenta.

Do art. 62.

Przy rozstrzygnięciu pytania, czy Prezydent może zawrzeć pokój jedynie za uprzednią zgodą Sejmu, podzieliły się zdania w Ankiecie. Pp. Cybichowski, Koskowski, Maliniak, Rostworowski, Świętochowski i Wróblewski oświadczyli się za tem, uważając, że decyzja o zakończeniu wojny, a tem samem o warunkach pokoju, powinna nastąpić za zgodą Sejmu przed zakończeniem wojny. Pp. Bobrzyński, Bukowiecki, Chrzanówski, Niedziałkowski, Ochimowski, Starzyński i Świeżyński oświadczyli się przeciw temu, uważając takie ograniczenie Prezydenta w czasie wojny za niepraktyczne, licząc się z tem, że zatwierdzenie warunków pokoju zastrzeżone jest i tak Sejmowi w artykule 58.

Do art. 64.

Pp. Rostworowski i Starzyński oświadczyli się za przyznaniem prawa oskarżania Prezydenta w każdej z Izb większością 2/3 głosów.

Do art. 71.

Ankieta uważała za rzecz konieczną, ażeby do konstytucji wcielić zasadnicze postanowienia o organizacji władz państwowych i o samorządzie. Postanowienia te w kilku punktach wywołały w Ankiecie dyskusję i wymagają wyjaśnienia.

Pytanie powstało przedewszystkiem, czy wskazaną jest organizacja władz państwowych i samorządu na większych obszarach, obejmujących szereg powiatów, na obszarach, które najlepiej nazwać województwami, a które odpowiadać mogą tym województwom z pewnemi korekturami. Ankieta na pytanie to odpowiedziała w obu kierunkach twierdząco.

Co do władz państwowych stwierdzić należy, że kierownictwo stu lub więcej powiatami bezpośrednio przez ministerstwa jest prostem niepodobieństwem. Władzom powiatowym, którym niepodobna dodać całego szeregu fachowych referentów, nie można przyznać szerszego zakresu działania. Decyzja w zbyt wielu sprawach spoczywałaby więc w ministerstwach, sprowadziłoby to ich przeciążenie i odwiodłoby to ich od istotnego zadania: inicjatywy i kontroli administracji. Władzę naczelną większych obszarów, jakiemi będą województwa, można natomiast wyposażyć w siły zawodowe tak, że można im powierzyć decyzję ostateczną w przeważnej liczbie szczegółowych spraw administracyjnych i wyciągnąć wszystkie korzyści ze zbawiennej decentralizacji.

Tem więcej wydaje się więc wskazanem, aby obok władzy państwowej istniały w województwach także ciała, powstałe z wyborów, a uchwalające w zakresie szerokiego samorządu. Samorząd gminny jest z pewnością podstawą samorządu tylko lokalnego. Samorząd powiatu, chociażby powiat był dość wielki, byłby także lokalny, nie sprostałby szerszym zadaniom samorządu prowincjonalnego, ani budowie drugorzędnych kolei, ani regulacji rzek, zalesieniu wydm, komasacji gruntów, ani zakładaniu większych szpitali, domów poprawy, wyższych zakładów naukowych i t. d. Brakłoby powiatowi do tego sił finansowych i sił inteligencji kierującej.

Zadaniom takim sprostać może dopiero samorząd prowincjonalny województwa i. dlatego bez utworzenia sejmików wojewódzkich i wyposażenia ich w szeroki zakres działania o samorządzie w szerszem tego słowa znaczeniu nie byłoby mowy.

Przedstawiając sobie, że samorząd przyznany sejmikom wojewódzkim będzie bardzo rozległy, Ankieta wstrzymała się od określenia go w Konstytucji, gdyż samorządowi temu nie chciała nadać cechy prawno-politycznej i z sejmików stwarzać ciał politycznych, konkurujących z Sejmem Rzeczypospolitej. Sejmiki nie mają żadnej samoistnej władzy ustawodawczej, lecz będą stanowić uchwały (laudy sejmikowe) tylko w granicach kompetencji pozostawionej im przez ustawy Rzeczypospolitej. Ustawy te będą ustawami ramowemi, które w każdej materji określą to, co jest podyktowane interesem państwa i wspólności wszystkich woj. a. resztę pozostawią Sejmikowi. Ustawy te, bez pytania się sejmików o zgodę, będzie Sejm Rzeczypospolitej mógł zmieniać i zakres sejmików zacieśniać lub rozszerzać.

Tworząc organiznizmy wojewódzkie, można będzie dla każdego z nich znaleźć naturalne ognisko w większem mieście, w którem życie ekonomiczne i kulturalralne w szerokim promieniu się skupia. Leży też w interesie państwa, ażeby ogniska te samodzielnej myśli, inicjatywy, i działalności publicznej utworzyć i rozwijać, bo tylko w ten sposób zapewnia się państwu potrzebny zasób sił samodzielnych i ożywczych.

Dzieląc państwo na województwa, powiaty i gminy, Ankieta uznała za konieczne, ażeby tak województwa, jakoteż gminy otrzymały ciała reprezentacyjne i samorząd,—gminy—lokalny, województwa—szerszy, prowincjonalny z prawem uchwalania na cele samorządu własnych dochodów i wydatków. Natomiast kwestję czy powiat ma otrzymać ciało reprezentacyjne i samorząd, Ankieta uchwaliła pozostawić w Konstytucji otwartą. Rozstrzygnięcie tego pytania zależy od tego, jaką będzie gmina. Jeżeli gmina będzie utworzona zbiorowo, na szerszym obszarze, jeżeli będzie posiadała ilość sił inteligentnych i zasobów finansowych, ażeby sprostać szerokiemu samorządowi lokalnemu, to władza powiatowa mogłaby ograniczać się do tego, ażeby z udziałem czynników obywatelskich, delegowanych przez gminy nadzorować gospodarkę gminną i rozstrzygać rekursy, wnoszone przeciw zarządzeniom władzy gminnej. Gdyby zaś każda osada zorganizowana została w osobną gminę i zadań publicznych, ekonomicznych i kulturalnych w gminie oraz w policji gminnej spełniać dobrze nie była w stanie, w takim razie trzebaby powiaty zorganizować samorządnie i przenieść na nie główne zadania gminy. Organizacja gmina przesądza więc o organizacji samorządnej powiatu.

Czy obszar terytorjalny, mający otrzymać stanowisko prowincji w administracji rządowej i w samorządzie ma się nazywać ziemią, czy województwem, zdania w Ankiecie się podzieliły. Za nazwą „wojewódzwo" oświadczyli się pp. Bukowiecki, Chrzanowski, Horwatt, Rostworowski, Starzyński, Świerzyński, Ochimowski i Niedziałkowski ze względu na to, że jest nazwa historyczna polska w prowincji samorządnej i że granice i nazwy dawnych województw mogłyby być utrzymane z pewnemi korekturami, natomiast pp. Cybichowski, Koskowski, Maliniak, Świętochowwski, Wróblewski i Bobrzyński oświadczyli się za nazwą „ziemia", która również jest historyczną Polską, bo w granicach niektórych województw lub obok nich istniały ziemie. Zdaniem tych członków Ankiety przeciw przyjęciu nazwy województwo przemawia to, że trudnoby urzędnika stojącego na jego czele nazwać dziś wojewodę, skoro na wojnę nie prowadzi. Członkowie, którzy przemawiali za nazwą województwo, oświądczyli jednak, że na czele województwa niekoniecznie musi stać wojewoda, lecz urzędnika stojącego na czele województwa możnaby nazwać inaczej.

Do art. 75.

P. Maliniak uczynił wniosek, aby ustawa oznaczyła wiek życia, do którego winien sędzia pełnić urząd sędziowski, gdy już z reguły niema sił do sprawowania urzędu. Za wnioskiem tym oświadczyli się pp. Świeżyński Bobrzyński i Starzyński. Większość Ankiety sprzeciwiła się umieszczeniu takiego postanowienia, wychodząc z założenia, że podeszły wiek najmniej sprzeciwia się do pełnienia urzędu sędziowskiego, a dziś doświadczonych sędziów brak.

Do art. 76.

Pp. Rostworowski i Starzyński byli za tem, że sądy powinny mieć prawo badania także dekretów Prezydenta, a mianowicie ocenienia, czy Prezydent nie przekroczył w dekrecie danego mu upoważnienia. Większość Ankiety uważała, że skoro dekrety Prezydenta, wydane z wyraźnego upoważnienia ustawy, postawione są narówni z ustawami, to sądy powinny wobec nich zachować sję tak samo, jak wobec ustaw. P. Maliniak oświadczył się za umieszczeniem postanowienia, że o legalności rozporządzeń wykonawczych orzeka trybunał administracyjny na skargę każdego obywatela interesowanego. Większość Ankiety była zdania, że o ważności rozporządzeń wykonewczych orzekać będą sądy w toku instancji, co wynika z postanowienia, że tylko ważności ustaw i dekretów Prezydenta należycie ogłoszonych, nie mają prawa badać.

Do art. 94.

P. Świętochowski domagał się, aby w artykule tym wymienić wyraźnie także stowarzyszenia religijne (klasztory). Reszta członków ankiety sądziła, że takie wyszczególnienie jest zbyteczne, skoro artykuł sformułowany jest tak, że obejmuje wszystkie stowarzyszenia. Do stowarzyszeń religijnych odnosić się zresztą mogą specjalnie postanowienia ustaw, wydanych po porozumieniu ze Stolicą Apostolską (art. 100).

Artykuł osobny.

P. Świętochowski uczynił wniosek, aby w nowym artykule postanowić wprowadzenie ślubów cywilnych jako podstawy prawnej małżeństwa. Za wnioskiem tym oświadczył się p. Maliniak. Reszta członków ankiety uznała że sprawa ta nie należy do konstytucji.

Do art. 96.

Artykuł ten składa się z 2 przepisów uzupełniających się nawzajem. Ustęp pierwszy traktuje o prawie jednostki, gdziekolwiek obywatel państwa polskiego się znajduje na całym jego obszarze, w Polsce rdzennej wszędzie ma prawo pielęgnowania swej narodowości, używania swego języka, pobierania w nim nauki, a więc nie tylko Polak, ale także i Rusin, Litwin i Niemiec. Jest to prawo przyrodzone każdego człowieka i konstytucja polska proklamując je zakłada tem samem protest przeciw tym naszym najeźdźcom, którzy nazywali nas Niemcami mówiącymi po polsku, którzy zakazywali nam mówić po polsku na zgromadzeniach, a nawet na ulicach i w miejscach publicznych, którzy stowarzyszeniom naszym i spółkom kazali prowawadzić księgi i rachunki w obcym języku, którzy dzieci nasze zmuszali do pobierania

nauki, nawet w zakładach prywatnych w języku obcym, do rozmawiania w szkole tylko tym językiem, a nawet do odmawiania w nim pacierza. Tą drogą nie pójdzie Polska, wręcz przeciwną obiera dla swego ustawodawstwa, szanując wolność ludzką i idąc za swoją wiekową tradycją, która z obywateli Rzeczypospolitej innej narodowości czyniła najlepszych synów Ojczyzny.

Ust. [illegible] artykułu mówi o mniejszościach narodowych, rozumiejąc przeznie nietylko większą liczbę luźnych jednostek, lecz zarazem w całości, występujące zbiorowo przedewszystkiem w obrębie ciał samorządnych. Ciała te wychodzić będą z wyborów, gdziekolwiek więc, czy to w gminie, czy w powiecie, czy w województwie osiadła jest ludność pod względem narodowym mieszana, tam zwłaszcza przy demokratycznym systemie wyborczym w radzie gminnej czy powiatowej, czy w sejmiku wojewódzkim znaleść się mogą reprezentanci różnych narodowości, z której jedni stanowić będą większość, drudzy mniejszość. Idzie więc o to, aby większość nie majoryzowała bezwzględnie mniejszości, nie wykluczała jej języka z obrad i urzędowania, nie traktowała gorzej praw kulturalnych czy gospodarczych wchodzących w zakres samorządu. W wielu ciałach samorządnych mniejszością taką będą nie Polacy, ale w ziemiach kresowych rola mniejszości narodowej przypadnie często Polakom. Konstytucja nie wchodzi tu w szczegóły, nie wymienia narodowości, które w różnych województwach, powiatach i gminach mają otrzymać prawa mniejszości i nie określa tych praw, względnie organizacji mniejszości, pozostawiając to wszystko ustawom o samorządzie, uwzględniających wszystkie dane tak różne w różnych stronach Polski warunki. W ustawach tych musi być przedewszystkiem określone, przy jakim procencie członków Rady samorządnej, należących do pewnej narodowości, zaczyna się uznanie mniejszości, jako takiej, bo drobniejszym frakcjom nie podobna przyznawać takich praw, jakie się należą znaczącej naprawdę mniejszości, która gminie, powiatowi, czy województwu nadaje już charakter mieszanego obszaru pod względem narodowym.

Uznanie mniejszości narodowych na obszarze gminy, powiatu czy województwa musi też być podstawą do uregulowania zewnętrznego języka urzędowego władz państwowych. Językiem wewnętrznego urzędowania będzie wszędzie język polski, jako język państwa. Język zewnętrzny, którym władze znosić się będą z obywatelami stosować się powinien do języka tych obywateli, o ile to się da przeprowadzić. Otóż zasada ta nie da się przeprowadzić we wszystkich urzędach Rzeczypospolitej, bo niepodobna żądać od wszystkich urzędników, ażeby wszyscy władali oprócz polskiego także rusko-ukraińskim, białoruskim, litewskim, czeskim i niemieckim językiem. Można tylko od nich wymagać, aby znali drugi język na obszarze mieszanym narodowo, w którym urzędują. Dlatego obowiązek władz znoszenia się ze stronami niepolskiemi w ich języku można uznać tylko tam, gdzie na obszarze urzędu uznaną jest jakaś mniejszość narodowa. W takich urzędach urzędowanie zewnętrzne ze stronami może i powinno być dwujęzyczne.

Projektując te postanowienia, Ankieta zdawała sobie z tego sprawę, że jakiś kraj kresowy może wejść w skład państwa polskiego nie na zasadzie ogólnej, lecz na mocy jakiegoś specjalnego układu, który krajowi temu zastrzeże pewną odrębność prawnopolityczną. Na obszarze takim prawem mniejszości narodowych i języka urzędowego wypadnie może uregulować osobną ustawą, ale myśli przewodnie o uznaniu praw narodowych, które w artykule niniejszym znajdują wyraz, nie będą z pewnością w ustawie pominięte i wyjdą na korzyść Polaków w kraju kresowym osiadłych.

Do art. 99 i 100.

W uregulowaniu spraw wyznaniowych Ankieta kierowała się tradycją polską z najlepszych czasów naszej przeszłości, a zarazem liczyła się z koniecznością, aby

powstającemu z martwych państwu polskiemu zapewnić zgodę religijną i poparcie czynnika religijnego w jego budowie i konsolidacji narodu.

Dlatego ankieta nie zadowoliła się przyznaniem kościołom i wyznaniom samorządu wewnętrznego, lecz uważała za potrzebne wypowiedzieć zasadę przewodnią w uregulowaniu stosunków ich zewnętrznych, czyli tak zwanego stosunku kościoła do państwa. Zdaniem Ankiety ustawy państwa, normujące ten stosunek, powinny przyjść do skutku, o ile idzie o kościół katolicki, na podstawie porozumienia ze Stolicą Apostolską, o ile idzie o inne kościoły i wyznania, po wysłuchaniu ich reprezentacji. Różnica ta prawna podyktowana jest tem, że kościół katolicki jest potrzebny, a władza jego naczelna niezawisła od państwa, kiedy inne kościoły i wyznania zamykają się w granicach państwa i są ściśle z niem związane, jak kościół protestancki lub więcej od niego w stosunkach swoich zewnętrznych zależne, jak wyznanie izraelickie. P. Świętochowski oświadczył się przeciw umieszczeniu tego postanowienia.

Do art. 111.

Pp. Bukowiecki i Świeżyński oświadczyli się przeciw, postanowieniom, że państwo odpowiada za urzędnika.

Do art. 113.

Pp. Maliniak, Starzyński, Koskowski, Roztworowski i Cybichowski oświadczyli się za umieszczeniem przepisu, że siła zbrojna może występować tylko na wyraźne zlecenie władz cywilnych. Reszta członków Ankiety uważa to postanowienie Konstytucji za zbędne, ze względu na artykuł 85, który prawo użycia przymusu zastrzega władzy wykonawczej cywilnej.

Do art. 115.

Artykuł ten podyktowany jest faktem, że granice polskie nie są jeszcze ustalone i nie można wiedzieć, jakie obszary, jakiej narodowości, w jakiej liczbie i na jakich warunkach wejdą w skład Rzeczypospolitej. Od tego zależy jednak konstrukcja państwa. Konstrukcja ta może się znacznie zmienić; nie byłoby też rzeczą wskazaną, ażeby uchwalając obecnie konstytucję, zmianę jej obwarować i utrudnić odrazu, jak się to dzieje zazwyczaj i jak Ankieta w artykule 31-ym proponuje. Koniecznem jest przeciwnie ułatwienie zmiany Konstytucji w czasie przejściowym, która może wyniknąć z oczekiwanego rozszerzenia obecnych faktycznych granic Rzeczypospolitej.

Do art. 116.

Postanowienie zastrzegające przeprowadzenie Konstytucji ustawodawstwu podyktowane jest przezornością, ażeby zapobiedz przeprowadzeniu Konstytucji w drodze dekretów bez oczekiwania na wydanie ustawy.

Drukarnia Państwowa № 5689, 31.V.19, 1100.

GONIEC KRAKOWSKI ⊚ 40 hal.

Redakcya i administr.: Kraków, Dunajewskiego 7, Telefon Nr. 2502.
Biuro miastowe administracyi: Kraków, ulica Karmelicka Nr. 16.

Prenumerata w Krakowie: miesięcznie K. 10·— Z odnoszeniem do domu oraz na prowincyi miesięcznie K. 12·— Rękopisów redakcya nie zwraca.

Rok II. | Kraków, Czwartek 8 maja 1919. | Nr. 121.

Projekt deklaracyi konstytucyjnej rządu polskiego.

Warszawa (PAT). Projekt deklaracyi konstytucyjnej, wypracowanej przez rząd, brzmi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm Rzeczypospolitej polskiej, powszechną wolą narodu powołany do nadania umiłowanej Ojczyźnie ustaw, odpowiadających jej majestatowi i rodzimej myśli, uroczyście oświadcza i wszystkim wobec do wiadomości podaje:

Naród polski, wolny od nakazu obcej przemocy, podziela przekonanie uwiecznienia w ostatniej, przez znakomitych przodków sobie samym swobodnie nadanej ustawie rządowej z dnia 3 maja 1791, że los nas wszystkich zawisł od ugruntowania i udoskonalenia konstytucyi narodowej. Sejm Rzeczypospolitej, zebrany w chwili, która nas samym sobie zwraca, dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności i sprawiedliwości i zabezpieczenia Ojczyzny i jej granic, **imieniem narodu polskiego niniejszą deklaracyę uchwala, całkowicie za niewzruszoną ogłasza, dopóki naród wyraźną wolą swoją nie uzna potrzeby odmienienia w niej czegokolwiek w trybie prawem przepisanym. Do tej zasadniczej deklaracyi dalsze ustawy Sejmu teraźniejszego stosować się mają.**

1) Polska między narodami.

Rzeczpospolita Polska za cel sobie składa **rozwinięcie i utrzymanie jak najszczęśliwszych moralnie i jak najlepszych materyalnie warunków bytu narodu polskiego.** Temu żądaniu przedewszystkiem oddana Rzeczpospolita, **strzedz będzie swojej niepodległości i całości do sił ostatka, od wszelkich jak bądź pozorowanych zamachów.** Rzeczpospolita pragnie równocześnie brać jak najgorętszy udział w zacieśnieniu węzłów braterskich między narodami i orędować będzie za ich związkiem, któryby pokój powszechny, wolność narodów zaręczył, rabunek cudzej ziemi, ucisk i uciemiężenie narodów zniweczył. — **Tylko za taki porządek świata Rzeczpospolita z serca przystaje**, od niego bowiem bezpieczeństwo swoje i pokój powszechny zależnymi widzi.

Rzeczpospolita będzie **gotowa przystąpić do ustalenia otwartych i honorowych stosunków z rządami narodów w związek pokoju zorganizowanych**, do mocnego ugruntowania przepisów prawa międzynarodowego, stosunki te normujących i zobowiązuje się uczciwie ich dotrzymać, a w szczególności **nie uciekać się, bez wyczerpania sądów rozjemczych, do wojny w razie jakiegokolwiek z innymi narodami zatargu.**

Rzeczpospolita **do wojny przystępować będzie tylko w celach ochrony**, strzegąc niewzruszenie tego, co za swoją prawą spuściznę uważa, albo też **niosąc wiernie wzajemną pomoc broniącym w podobny sposób siebie**, albo wspólnej sprawy sprzymierzeńców, w myśl przyjętych zobowiązań.

Z ludami sąsiedzkimi, z którymi wespół naród polski cierpiał, Rzeczpospolita pragnie dawne węzły odnowić w duchu wielkiej idei Jagiellońskiej, oraz w duchu współczesnych pojęć o niezawisłości narodowej i demokratycznym ustroju w narodzie, zjednoczonym z Rzecząpospolitą.

Godłem Rzeczypospolitej na zewnątrz pozostanie.

ORZEŁ BIAŁY NA CZERWONEM POLU,

który symbolizować ma, jak niegdyś, tak i nadal, **jasność, majestat, moc, górność ideałów narodu polskiego**, nie cofającego się przed żadnym trudem dla ich pełnego urzeczywistnienia.

2) Prawa i obowiązki obywateli.

Każdy na ziemiach polskich, albo z obywateli polskich urodzony, tak mężczyzna, jak niewiasta, po ukończeniu 21 roku życia, jest uroczyście do szlachetnego obywatelstwa Rzeczypospolitej dopuszczony i postradać je może tylko przez pozbawienie sądowe, albo przyjęcie obcego obywatelstwa. **Rzeczpospolita bronić będzie z całą mocą każdego obywatela** i należnych mu według ustawy praw i dóbr, wymagając zarazem, **aby każdy obywatel jednoczył się z narodem i pamiętał o tem, że będąc posłusznym ustawom przez Sejm ustanowionym, ulega rozkazom całego narodu.**

OBYWATELE RÓWNI SĄ W OBLICZU PRAWA.

Równość praw nie do jednostajności i zaniku różnie pożytecznych zmierzająca, zaręcza wszystkim **równe warunki rozwoju** i zastosowanie ich sił osobistych i swoistości dodatnich, aby ich użyli ku wszechstronnemu doskonaleniu życia narodu. **Obywatele wolni są i cierpieć mogą tyle tylko ograniczenia swojej wolności, ile to niezbędne jest dla ich istnienia i dobra Rzeczypospolitej w wypadkach prawem przepisanych.**

Rzeczpospolita poręcza wszystkim obywatelom pod dozorem prawa **nietykalność osoby, ogniska domowego i związków rodzinnych, ochronę wiary i rozwoju kulturalnego, tajemnice listowe, wolność słowa, druku i obradowania, zgromadzania i stowarzyszania się, wolność zarobkowania, nabywania i zbywania własności.**

Prawo własności może ulec ustawowym ograniczeniom, gdy tego wymagają względy użyteczności publicznej, oraz gdy własność nadmiernie w jednych rękach skupiona, **staje się zaprzeczeniem prawa powszechnego do własności.** Przy ogólnej wolności **nikt nie ma prawa czynić tego, co mogłoby w czemkolwiek naruszyć wolność współobywateli. Prawo do wolności będzie zawsze przeciwstawiane samowoli.** Obywatel Rzeczypospolitej **ma poręczone sobie** ustawy, a wykonawcom tych ustaw, gdy w ich imieniu działają, **ma obowiązek** ulegać i **ponosić wskazane ustawami ciężary dla służby publicznej.** Nikt nie może być pozbawiony dochodzenia swoich praw przed właściwym sądem. **Urzędy publiczne będą w równej mierze dostępne dla wszystkich obywateli Rzeczypospolitej, niemasz przywilejów, ani tytułów, z wyjątkiem naukowych.**

3) Sejm Rzeczypospolitej.

Wyobrażeniem wszechwładztwa narodu jest **Sejm Rzeczypospolitej, co cztery lata obierany w głosowaniu równem, bezpośredniem, tajnem i stosunkowem wszystkich obywateli.** Sejm jest **władzą ustawodawczą**, jego czynnością jest decydowanie w sprawach, dotyczących całokształtu Rzeczypospolitej i stosunków z narodami, wpływ na tworzenie rządu i nad nim czuwanie i uchwalanie ustaw, w czem znajomość potrzeb ludności, troska o naród, a nadewszystko pragnienie praw, opartych na uczuciach moralnych narodu, posłom przewodniczyć mają. **Uchwały Sejmu są wyrazem wolności narodu.** Gdy Sejm zadecyduje, **mniejszość ma obowiązek ustąpić przed wolą większości** i wskazac przez to jednomyślnym z nią obywatelom, że **ustaw, przyjętych przez Sejm, przestrzegać mają, jako woli całego narodu.**

Mniejszość czynić może zgodnie z ustawami wysiłki, aby do zmiany wyrazu woli zbiorowej doprowadzić i ma prawo zgłosić do laski marszałkowskiej na tem samem jeszcze posiedzeniu zapowiedź, że zamierza zwrócić się do naczelnika Rzeczypospolitej o spowodowanie ponownego rozpatrzenia sprawy. Zapowiedź taka podpisaną być musi **przez jedną czwartą przynajmniej część** pełnego składu poselskiego Sejmu. Każda uchwała Sejmu, zanim stanie się ustawą, będzie przedłożona naczelnikowi Rzeczypospolitej.

4) Naczelnik Rzeczypospolitej.

Władzę najwyższej pieczy nad ustawami i ich wiernego wykonania oddaje naród naczelnikowi Rzeczypospolitej, obieranemu na lat siedem, w równem, bezpośredniem i tajnem głosowaniu wszystkich obywateli. Wybrany, przed Sejmem służbę rzeczypospolitej przyrzeka. Na zaszczytne to stanowisko wybrany być może **jedynie obywatel Rzeczypospolitej.** Po upływie lat siedmiu **ten sam naczelnik może być ponownie wybrany.** Osobna ustawa przepisze porządek aktu wyborczego. **Naczelnik jest pierwszym wśród równych obywatelem Rzeczypospolitej**, wobec narodu ją wyobraża, poselstwa zagraniczne pod narodu odpowiedzialnością przyjmuje, **za Sejmu zgodą przymierza zawiera, albo wypowiada**, strzegąc zawsze niepodległości, zasad i spraw Rzeczypospolitej. **Naczelnik jest wodzem naczelnym siły zbrojnej Rzeczypospolitej**, powołuje rząd przed Sejmem odpowiedzialny, mianuje dowódców, wyższych urzędników, do których należy wyznaczanie niższych organów władzy. Naczelnik **posiada też prawo łaski względem przez sąd potępionych, z wyjątkiem** najwyższych urzędników winnych nadużycia władzy. Naczelnik w czasie prawem przewidzianym **rozpisuje wybory do Sejmu, zwołuje Sejm corocznie przynajmniej na sześciomiesięczną, w razie potrzeby nadzwyczajną sesyę, na zgodny wniosek rządu i Straży Praw Sejm rozwiązuje z obowiązkiem rozpisania nowych wyborów najpóźniej w ciągu sześciu tygodni od dnia rozwiązania.**

Naczelnik podpisuje i ogłasza ustawy przez Sejm uchwalone, w czem pomoc mu niesie Straż Praw, badając uchwały sejmowe w przedmiocie ich sformułowanie i zgodności z konstytucyą.

Straż Praw składa się z 30 mężów, powoływanych co cztery lata przez naczelnika w sposób ustawą wskazany.

Naczelnik władny jest, na podstawie opinii Straży Praw, **w ciągu 15 dni od powzięcia uchwały sejmowej zwrócić ją Sejmowi do ponownego rozpatrzenia.** Ustawa zwrócona wskutek usterek w jej sformułowaniu, winna być przedmiotem obrad na najbliższem posiedzeniu Sejmu. W razie zwrócenia ustawy z powodu jej niezgodności z konstytucyą, albo protestu czwartej części składu poselskiego Sejmu, **ponowna uchwała Sejmu w tej sprawie jest ostateczną.**

W RAZIE NARUSZENIA KONSTYTUCYI PRZEZ NACZELNIKA,

Sejm może uchwalić, większością przynajmniej trzech czwartych składu poselskiego Sejmu, przeprowadzenie nowych wyborów naczelnika. Uchwała ta nie podlega zawieszeniu i **winna być niezwłocznie wykonaną.**

Za czynności urzędowe naczelnik nie jest odpowiedzialny ani politycznie, ani cywilnie. Każdy akt rządowy naczelnika wymaga podpisu odpowiedniego ministra. **Przez podpisanie aktu minister bierze za niego na siebie odpowiedzialność. W razie śmierci, albo ustąpienia naczelnika, albo dłuższej przeszkody w jego urzędowaniu, zastosuję go, do chwili wyboru nowego naczelnika, albo usunięcia przeszkody: marszałek Sejmu, prezydent ministrów i pierwszy prezes sądu najwyższego, wspólnie sprawując zwierzchnią władzę wykonawczą Rzeczypospolitej.**

5) Rząd Rzeczypospolitej.

stanowią wspólnie **ministrowie, przez naczelnika państwa mianowani, przed Sejmem odpowiedzialni. Mianowanie i odwołanie ministrów następuje na wniose kpowołanego przez naczelnika prezydenta ministrów.** Przed objęciem urzędowania **składają oni przed naczelnikiem ślubowane wiernego sprawowania urzędu.** Prezydent ministrów i ministrowie tworzą Radę ministrów, ystępującą na zewnątrz jako rzd jednolity. **Ministrowie odpowiadają przed Sejmem zbiorowo za ogólny kierunek polityki rządu i pojedynczo, każdy w swoim zakresie, za zgodność** działania z ustawami i prawidłowy tok

podległych im gałęzi administracyi. Rada ministrów i ministrowie, każdy w swoim zakresie, **mają prawo, celem wykonania ustaw, wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, nakazy, zakazy** i zapewnić ich przeprowadzenie wobec opornych użyciem przymusu, prawem przepisanego.

Sejm większością dwóch trzecich głosów może postawić ministra w stan oskarżenia za naruszenie konstytucyi, albo jakiejkolwiek ustawy.

USTRÓJ ADMINISTRACYJNY RZECZYPOSPOLITEJ

opierać się będzie **na zasadzie decentralizacyi i współdziałania czynnika obywatelskiego z czynnikiem urzędniczym.** Odwołanie od postanowień organów wykonawczych dopuszczalne będzie w zasadzie tylko od (może „do") jednej wyższej instancyi.

Urzędnik Rzeczypospolitej w jej imieniu działający, winien być przejęty szlachetnym duchem uspołecznienia i odpowiedzialności, strzegąc się przetworzenia w członka kasty, od obywateli oderwanej.

6) Samorząd.

Obywatele zespoleni są w naród i społeczności samorządne, przez współżycie sąsiedzkie i zaspakajanie potrzeb miejscowych ustalone. Mają one w swojej pieczy dobro wszystkich mieszkańców i wpływ zapewniony we wszystkich dziedzinach życia miejscowego, rządzą się udziałem powszechnym obywateli i wiążą się z całością Rzeczypospolitej przez wspólność organów wykonawczych. Do czuwania nad potrzebami swemi społeczność gminna powołuje przedstawicielstwo swoje, żadnej nie pomijając gromady, przez ogół obierane. Przedstawicielstwu temu podlega przez nie obierany rząd gminny z wójta i ławników złożony.

W zakresie podobnym społeczności miejskie budowane będą.

Celem lepszego swoich czynności sprawowania, **społeczności gminne tworzą z sobą związki powiatowe,** im część swoich zadań i prac przekazując.

Sprawy społeczne, które wymagają jednolitości urządzeń Rzeczypospolitej, będą przekazywane Sejmowi, władnemu normować ustrój prawa i rozwój społeczności w drodze osobnej ustawy.

7) Sądy.

Rękojmią konstytucyi polskiej jest, że w sercach obywateli zapisana jest i z pojęcia ich o podstawach ładu społecznego wyrasta. Poza tem o porządku prawnym w stosunkach między mieszkańcami a władzami rozstrzygają sądy, których zadaniem jest, na poczuciu prawnem obywatela opierając się, rozwijać je i utrwalać, przyczem **znamionować ma sędziego związek ścisły z pojęciem ogółu i sprawiedliwości.** Sędziowie powoływani i usuwani będą w sposób ustawami wskazany. **Wyroki i orzeczenia sądowe wydawane będą w imieniu Rzeczypospolitej.** Celem kar za przekroczenie prawa ma być przedewszystkiem **uspołecznienie obywateli występnych.** Każdemu podsądnemu gwarantuje się **prawo obrony,** od pierwiastkowego śledztwa począwszy i ludzkość dla potępionego przez **stosowanie wyroków warunkowych.**

Przy sądzeniu zbrodni rozstrzygać będzie sprawę sąd na podstawie zdania 12 przysięgłych, z liczby obywateli powołanych, aby nad formalnem prawem w wyrokach sądu górowała moralność i sprawiedliwość narodu.

8) Siła zbrojna.

Rzeczpospolita **do pokoju powszechnego zmierza,** lecz położona między państwami najezdniczemi, zaprzeczającemi jej prawa do niepodległości i całości, **zmuszona jest pokój siłą oręża ochraniać. Naród winien jest sobie samemu obronę. Wszyscy przeto obywatele obowiązani są do mężnej obrony Rzeczypospolitej, jej honoru, wolności, zasad i praw.** W tym celu **wszyscy** — niewiasty wyjąwszy — **przechodzą od 21 roku życia ćwiczenie wojskowe, oraz 30-letnią do pospolitego ruszenia przynależność.**

Wojsko, aby przeznaczenia swego nieomylnie dopełniło, winne posłuszeństwo swojej władzy przełożonej, szanować prawa i unikać rozwielmożnienia... (tu następuje wyraz niezrozumiały w depeszy podany — przyp. Red.).

Siła zbrojna **służy narodowi i używana będzie na ogólne narodu potrzeby,** jak więc obronę granic i spokojności powszechnej, albo na pomoc prawu, gdyby kto w wykonaniu jego opór stawił.

Wymarsz wojska Rzeczypospolitej do obcych krajów i pobyt w Rzeczypospolitej wojsk cudzoziemskich dopuszczony będzie jedynie na mocy uchwały sejmowej.

9) Skarb.

Własność i pracę, wolność i bezpieczeństwo poręcza obywatelom Rzeczpospolita; obywatel dla utrwalenia wolności i rozkwitu Rzeczypospolitej, **mienie swoje, a w potrzebach i krew jej ofiaruje.** Szafować niemi nad miarę Rzeczpospolita nie będzie, lecz **sprawiedliwy ustali pobór postępowy od majątku, dochodów, przyrostu wartości, zbytków, nie nadwyrężając obywatelom środków utrzymania podatkami pośredniemi raz unikając monopoli,** któreby raczej ku zyskowi skarbu, niż ku obywateli wygodzie i dostępności spożycia zmierzały.

10) Zdrowie i praca.

Rzeczpospolita zawsze pamiętać będzie, że potęgą, utrzymującą noród, jest praca, kierowana wiedzą i wiedzą nabyta przez pracę. Praca jest treścią życia obywatelskiego, w najwyższem tedy poszanowaniu Rzeczypospolitej praca pozostawać będzie. Rzeczpospolita pragnie dobrobyt narodu dźwignąć, **szczególniejszą troską otoczy pracowników,** iżby siły ich i do pracy zdolność jak najdłuższe lata przetrwać mogły, a sami oni **zasłużony odpoczynek w starości i pomoc w razie niezdolności do pracy otrzymali,** a że pierwszym warunkiem do pracy jest zdrowie, Rzeczpospolita tedy **bacznie zwraca uwagę na walkę z chorobami i nadmierną śmiertelnością.** Przeznaczone ku temu organa dbać będą, aby obywatele na świat przychodzący, nie byli obarczeni wadami dziedzicznemi i rozwijali się w środowisku wolnem od chorób, tworzyli pokolenie coraz dzielniejszych i coraz doskonalszych pracowników. Ani w drodze prawa, ani w drodze faktów **praca istoty ludzkiej nie może być upodobnioną ani do towaru, ani do przedmiotu handlu.**

Osobna ustawa określi warunki, w jakich ma się odbywać praca w każdym zawodzie, aby siły, zdrowie i życie pracowników były dostatecznie ochronione. W szczególności **ma być oznaczona długość dnia roboczego i zapewniony odpoczynek w niedzielę,** a w razie niemożności w innym dniu w tygodniu. Także ustalone będzie **zapewnienie bytu pracowników, którzy zdolność do pracy postradali, jak również wdów i sierót, które własną pracą utrzymać się nie mogą. — Szczególną opieką otoczą ustawy prace nieletnich i macierzyństwo.**

ZATARGI MIĘDZY PRZEDSIĘBIORCAMI A PRACOWNIKAMI

rozstrzygać będą sądy rozjemcze z przedstawicieli przedsiębiorców i pracowników złożone. Obywatelom, zajętym czasowo w pracy poza granicami Rzeczypospolitej, przynależna im obrona osobnemi umowami z rządami obcymi zapewniona będzie.

Rzeczpospolita, popierając indywidualną, a zwłaszcza zbiorową przedsiębiorczość i ochraniając jej rozwój rozumnie, ze względu na dobro spożywcy, **gospodarstwo własne prowadzić będzie w tych dziedzinach, których uspołecznienie uzna z korzyścią powszechną i ulgą dla innych dziedzin pracy.** Toż prawo społecznościom samorządnym służy.

11) Oświecenie i twórczość.

Oświata powszechna jest potrzebą narodu, warunkiem jego powodzenia i rozkwitu, zadaniem przeto rządu i społeczności samorządnej będzie nie tylko czuwać nad tem, aby młodzież równie wiejska, jak i miejska mogła otrzymać odpowiednie wykształcenie, ale nadto przekonać do tego tych, którzy tego ważności i potrzeby jeszcze nie pojmują.

Rzeczpospolita pomna, że **nieoświecenie jest twórcą despotyzmu,** w szerzeniu oświaty widzi zasadniczy swój względem obywateli obowiązek. W szkołach poczesne miejsca zajmować będzie wychowanie obywatelskie i dbające o obywateli, stanowisko społeczne i kraju rozwój gospodarczy. Szczególną troską otoczy się wychowanie zawodowe.

Bez myśli twórczej i sprawnej nie da się pomyśleć społeczność żywotna, zwłaszcza jak polska w ogniu walk gospodarczych, narodowych, kulturalnych żyjąca, tedy na kształcenie i hart (brak wyrazu — przyp. red.) szkolnictwo nacisk położy. **Tylko zdolności decydować będą o dostępności wyższego wykształcenia.** W przeświadczeniu, że skarbem najcenniejszym narodu i bytu jego dźwignią jest ducha narodowego twórczość, Rzeczpospolita w szkole i poza szkołą najtroskliwszą otoczy opieką wszelkie przejawy twórczości na polu nauki, techniki, piśmiennictwa i sztuki, aby twórczości tej dzieła wiekopomne i imię Polski wśród narodów świata osławiły.

12) Kościół i wiara.

Kościół i wiara, najgłębsze uczucia i dążności najwznioślejsze piastując, cieszą się opieką troskliwą Rzeczpospolitej. Poręcza ona wszystkim obywatelom **spokój w wierze i obrzędów religijnych wolność. Wolności jednak wyznania nie wolno używać w sposób uwłaczający innym i nikt nie może się uchylać od spełnienia obowiązków publicznych w imię swoich wierzeń religijnych.**

Stosunek Rzeczypospolitej do kościoła katolickiego będzie określony w ustwach na podstawie porozumienia ze Stolicą apostolską, stosunek zaś do innych kościołów i wyznań, po wysłuchaniu uchwał ich reprezentacyi.

Członkowie wyznania prawnie nie uznanego nie mogą spełniać publicznie swoich obrzędów religijnych, a w miejscowościach zamkniętych mogą je sprawować, ile nie sprzeciwiają się prawu, albo obyczajności.

W wzniosłości dusz widzi Rzeczpospolita czynnik udoskonalenia ludzkości, społeczności i obywateli. Ku temu również zdąża niniejsza podstawa ładu Rzeczypospolitej Polskiej.

Warszawa, dnia 3 maja 1919.

Kwestyę Śląska Wschodniego rozstrzygną przedstawiciele rządów polskiego i czesko-słow.

Cieszyn, 6 maja.

Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego komunikuje urzędowo:

Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego otrzymała od komisyi aliantów w Cieszynie następującą notę:

„Cieszyn, 6 maja 1919 — L. 187, nota komisyi międzysojuszniczej w Cieszynie.

Uprasza się o zakomunikowanie prasie następującej noty:

Ze względu na błędne albo nieścisłe informacye, jakie pojawiły się w miejscowej prasie w sprawie Śląska Wschodniego, komisya międzysojusznicza uważa za potrzebne zakomunikować co następuje:

Po zbadaniu sprawozdania, przedłożonego przez komisyę cieszyńską i przez komisye, które się zajmowały w Paryżu zagadnieniami czesko-polskiemi, **Rad pięciu postanowiła nie rozstrzygać sama drażliwej kwestyi Śląska Wschodniego, lecz pozostawić paryskim przedstawicielom rządów czesko-słowackiego i polskiego zadanie porozumienia się wzajemnego co do uregulowania tej kwestyi.**

Podpis: **Bazyli J. D. Coulson,** podpułk.

Zajęcie Piotrogrodu początkiem walki o odbudowę Rosyi.

Warszawa. (Telefonem) Przedstawiciel francuskiej misyi wojskowej w Warszawie, w rozmowie z współpracownikiem wychodzącego tutaj rosyjskiego pisma „Swobodnoje Słowo", kategorycznie potwierdził fakt opuszczenia Petersburga przez bolszewików i wkroczenia wojsk generała Mannerheima. **Operacye wojskowe Finlandczyków, które uwolniły Petersburg, nie mają na widoku interesów finlandzkich, nie wywołane zostały rozporządzeniem dowództwa francuskiego,** które znajduje się w ścisłym związku z wszystkimi operacyami wojsk sprzymierzonych na północy Rosyi. Według wszelkiego prawdopodobieństwa **bolszewicy zgromadzają swoje siły w okolicy Wologdy, gdzie nastąpi ważne starcie z siłami sprzymierzeńców.** Z drugiej strony uwolnienie Petersburga, w związku z powodzeniem wojsk polskich w okolicy Wilna, daje powody do mniemania, że **Polacy wspólnie z formacyami przeciwbolszewickiemi, jako to: estońskiemi, litewskiemi i rosyjskiemi zaczną forsować drogę ku Dźwińsku-**